

Nádasi Katalin

MEGTALÁLT KINCSEIM

avagy

meséim egy csodálatos földről,
amelyet Perunak becézek

Daska Könyv

Szerzői jog

Nádasi Katalin: Megtalált kincseim
avagy meséim egy csodálatos földről, amelyet Perunak becézek
Copyright © Nádasi Andrásné 1998-2014

Minden jog fenntartva.

A Megtalált kincseim avagy
meséim egy csodálatos földről,
amelyet Perunak becézek című könyv
teljes tartalma szerzői jogvédelem alatt áll.

A mű a szerző kizárólagos tulajdona,
utánnyomás csak a szerző engedélyével lehetséges.

A mű részeinek fénymásolása,
vagy bármilyen eszközzel való sokszorosítása
szigorúan tilos a szerző kizárólagos és személyes engedélye nélkül.
Ennek megsértéséért az elkövetőnek a törvény
előtt kell felelnie tetteért.

Nádasi Katalin

MEGTALÁLT KINCSEIM

avagy

meséim egy csodálatos földről,
amelyet Perunak becézek

Ez a könyv megrendelhető a
www.nadasi-katalin.hu weboldalon
valamint a
megrendeles@nadasi-katalin.hu e-mail címen

Nádasi Katalin

MEGTALÁLT KINCSEIM

avagy
meséim egy csodálatos földről,
amelyet Perunak becézek

Daska Könyv

© Nádasi Andrásné, 1998

Fotó: Nádasi Rita
Tipográfia: Batki László

Második, elektronikus kiadás, 2014
ISBN 978-963-08-8489-1

*„...azt nevezem barátomnak, akit megláttam benne,
aki talán mélyen elrejtőzve szendereg énjébe
beágyazva, de velem szemben lassan kibontakozik
belőle, mert felismert és rám mosolyog...”*

Antoine de Saint-Exupéry

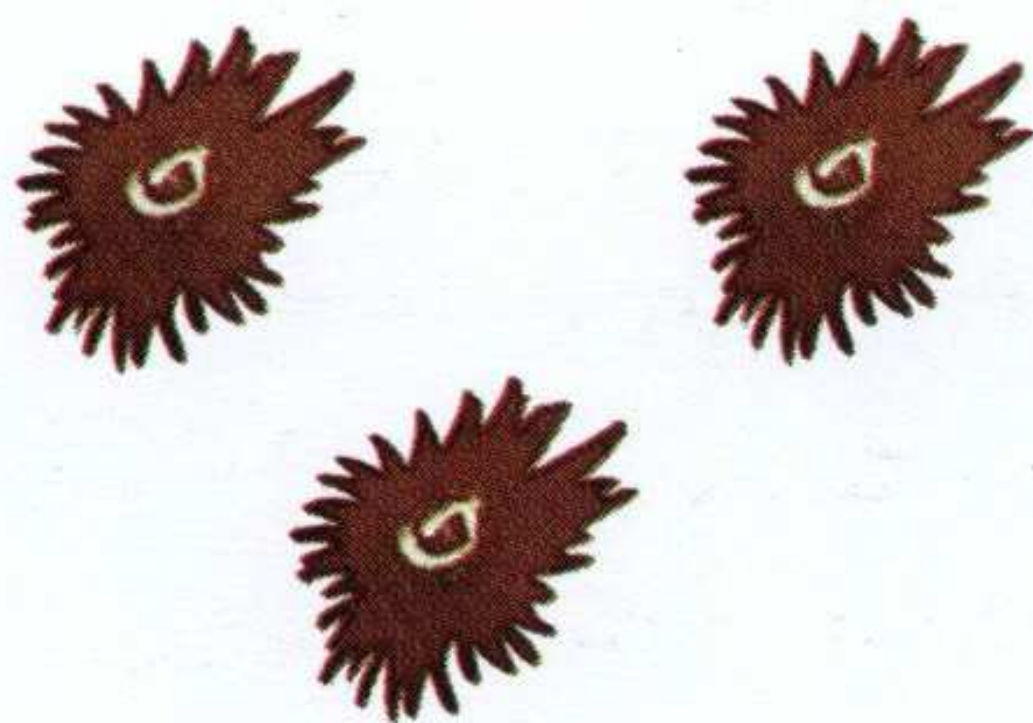
Előszó

Éppen húsz esztendeje annak, hogy elindultam egy úton, amelynek szokatlan és irracionális voltát sokáig nem vettem észre. Szalagja bűvópatakként kanyargott előttem, s ha néha-néha letértem róla, hamarosan újra felbukkant, s mintegy figyelmeztetett, hogy ne hagyjam el. Életnyi hosszának felén túl voltam már, mire tudatosult bennem, hogy a valóság és a képzelet határán, egy álomszerű mezsgyén járok. Az a világ, amelybe innen bepillantottam, melynek részese lehettem, csak az én életem történései után, az én múltamból, arról az egyetlen helyről látható, ahol én vagyok. Azt hiszem, minden embernek van egy ilyen útja, ami csak az ő számára volna járható és látható, ha észre veszi azt. Sok örömben volt részem, mióta ezen az úton járok, mesebeli kincseket találtam amerre vezetett, s ezek káprázatát szeretném megosztani mindenkivel, aki tudja: minden szépség, amit képesek vagyunk másokban felfedezni, az életünk valódi és pótolhatatlan értékévé lesz.

Ezekkel a sorokkal egy ötszáz évvel ezelőtt volt nagy kultúra és ma élő örökösei, remélhetően e kultúra legszebb vonásainak továbbvivői iránt érzett mélységes tiszteletemet és szeretetemet akarom kifejezni. Ez a nép gyermeki hitével, hallatlan erejével és szorgalmával, bámulatra méltó intelligenciájával és ehhez társuló jóindulatával, páratlan alkotókészségével, hűséges meg-

bízhatóságával és főként a sokféleségében is összefogásra való hajlandóságával kivívta legnagyobb elismerésemet és rokonszenvemet. Testvéreimnek érzem őket, bár fél évezrede is elmúlt annak, hogy fénykorukat élték és sohasem volt módom bejárni hajdani birodalmukat, életük színterét. Sorsukat csak a történelemből, különböző szerzők - néha általam is vitatott - műveiből, fennmaradt alkotásaik képeiből, de legjobban talán zenéjükben, a semmihez sem hasonlító népzenejükben ismerhettem meg. Inkáknak hívták őket. A pusztán tény, hogy léteztek tanítottak engem, formálták jellemem, gyengeségeimben erőt adtak, múltjukat őrző büszke zárkózottságukkal pedig példát. Jelenleg élő maradékaikkal együtt lelkemben őrzöm őket és irántuk érzett szeretetemet megkíséreltem a következő néhány írott képben elmondani. Érzékeltetni a színes és meleg fényeket, amelyek beragyogták életemnek azokat az óráit, amelyek alatt e különös nép múltjával és jelenével ismerkedtem. Bizonyosan vannak más népek és más tájak is, melyek hasonló vonzalmat válthatnak ki abból, ki felfedezésükre indul, a sors kifürkészhetetlen akaratából azonban engem ők találtak meg. Mert kezdettől fogva úgy érzem, hogy ők kerestek meg engem, kézenfogtak és végigvezettek sok-sok csodálatos tájon és történeten, megosztották velem egyszerű életük dolgos hétköznapijait éppúgy, mint valószínűtlenül grandiózus alkotásaik lenyűgöző szépségét, az emberi képességek legjavának halhatatlan műveit. Vállalom, hogy elfogult vagyok, mert bár tudom, hogy ez sem volt hibák

nélkül való vagy idilli világ, mégis, tudatosan és szándékosan csak a széppel és a jóval foglalkozom majd a következő oldalakon. Hiszen amit írok, az nem történelem, csak történészek, kutatók, utazók, írók műveire és az élet néhány ellesett pillanatára adott reflexióim dokumentuma. Mert amiket írok, azok csak mesék. Virágok, amelyek a lelkemben nyíltak, miközben képzeletben bebarangoltam a még fellelhető emlékeket és tájakat. A szeretet virágai tehát.

Érintés

A kezdet egyszerű és hétköznapi volt, sejteni sem lehetett, hogy egy évtizedekre, vagy talán egész életre szóló vonzalom alapköve lesz.

Életem legsötétebb napjait éltem éppen. Hátam mögött a legnagyobb tragédia, második gyermekem elvesztése, előttem a végtelennek, öröknek tűnő bánat, amelynek könyörtelen fekete falát, csak nagyobbik leánykám léte és mosolya bontotta meg olykor-olykor. A fájdalom ronccsá marcangolta testemet-lelkemet, agyamban csak nyughatatlan lázadás honolt és igazán nem tudtam, hogy bírok-e, akarok-e talpra állni valaha még. Amúgy is gyenge lábakon álló hitem végleg elhagyott, amikor a temetési szertartást végző pap így vigasztalt: legyenek boldog, mert a Jóisten annyira szeret, hogy elszólította kicsi lányomat. Ütni és üvölteni szerettem volna, álszent szólamnak, hazug szemforgatásnak éreztem mindezt s tudtam, hogy mostantól végképp egyedül vagyok.

Csak az élő gyermekem iránti szeretet és a belém nevelt, kötelező fegyelem tett erőssé annyira, hogy közömbös arcot mutatva igyekezzek elviselhető maradni a világ számára. A temetést követő napon munkába álltam, s a szemellenzőt viselő igásló minden erejével dolgoztam végkimerülésig, hogy ne maradjon időm megállni vagy gondolkozni, csak tenni-tenni szüntelenül, amit éppen kell.

Ahogy múltak a hetek-hónapok és nem sikerült fásult-tá zsigerelni magam, lassan megértettem, hogy gyermeket elveszíteni egészen más, mint akár a legszeretettebb hozzátartozónkat. Mert mire az anya testében születésre érik a magzat, addigra megéri karjában az ölelés, s ha már nincs kit ölelni, az egy szabályszerű biológiai fájdalom. S ellene nincs se észérv, se orvosság, sem vigasz. Csak az az egy felismerés van, hogy az élőkért még tehetünk valamit, a holtakon már nem segíthetünk. S az az egy remény, hogy az idő, ez az időtlen, örökkévaló malom, majd elmorzsolja, felőrli ezt a fájdalmat is, mert a kezdetektől ez a dolga.

Ebben az önként vállalt taposómalomban teltek napjaim, amikor egyik barátom - ma sem tudom ki volt - kölcsönadott egy könyvet, hogy olvassam el. Kötelességszerűen vettem elő esténként, s mint elvégzendő feladatot, olvastam belőle néhány oldalt, egy-egy fejezetet. Már az utolsó lapoknál tartottam, amikor éreztem, hogy valami megmoccant bennem, halkán osont lelkembe a tudat, hogy igen, ez az én világom, itt mindent értek és minden olyan ismerős, de aztán nem volt türelmem feldolgozni és maradt az „el kell olvasni, hogy visszaadhassam” érzés. Valóban, hamarosan befejeztem a könyvet és visszaadtam a gazdájának. S akkor úgy látszott, nyomtalanul kitörlődött emlékezetemből nemcsak a kölcsönadó személye, de még a mű címe és tartalma is.

Két-három évvel később, már jobb állapotomban, egy régi barátunk látogatott hozzánk. Többéves külszolgálatból nemrég érkezett, s kérésünkre, könyvekkel,

képeslapokkal, térképekkel és fotókkal megrakodva, élménybeszámolóra jött. Peruban dolgozott, s olyan munkát végzett, amely lehetővé tette számára, hogy többet lásson az országból, mint - azt hiszem - lakóinak jelentős része egy életen át. Teljes hosszában, s az amazóniai őserdők vidékét leszámítva szelvében is szinte teljesen beutazta Peru tájait. Ámulva néztük a varázslatos képeket: ebben az országban úgy váltogatják egymást a trópusi őserdők és a 7000 méterhez közelítő, hóborította hegycsúcsok, a kietlen sivatagok és az örök tavasz övezetei, mint sehol másutt a világon. A Természet úgy sétált végig ezen a tájon, hogy tüzes jókedvének és mosolyának, vadságának és szelídségének, melankolikus hangulatának és megtorló zsarnokságának, bőkezűségének és könnyörtelenségének, egyszóval leküzdhetetlen hatalmának minden jelével megáldotta és megverte e földet. Nem volt nehéz elképzelni, milyen lehetett 4-5000 méteres magasságokban dolgozni, ott, ahol maga az életben maradás is irdatlan küzdelmet kíván, s ahol oly ritka a levegő, hogy szív és tüdő végsőkéig feszülve szomjazza az oxigént. Hallatlan erőfeszítés ez a helybeli munkásoknak, az Andok lakóinak is, de másfélszer nagyobb tüdőkapacitásuk s a miénkhez képest temérdek vörös vértestjük, no meg a nehéz körülményekhez edződött fizikumuk könnyebben átsegítette őket e megpróbáltatásokon, mint európai viszonyokhoz szokott vezetőjüket, barátunkat.

Valami okból az első perctől kezdve mélyen megfogott ez az útibeszámoló. Meglepő könnyedséggel követtem

képzeletben a mesélőt városról-városra, hegycsúcsról-hegycsúcsra, sosem hallott tájak elevenedtek kézzelfogható valósággá a szavak nyomán, s az ország északi részéből indulva az Andok vonulatain át, itt-ott útbaejtve a Costa és az Altiplano vidékeit is, a Titicaca tó partjára már úgy érkeztem, mint egy őslakó. Mindezt barátunk nagyszerű elbeszélő képességének tulajdonítottam egészen addig, amíg egy fotón meg nem láttam néhány indián férfi arcát. Hirtelen különös érzés fogott el, mert ismertem ezeket az arcokat. De honnan, hiszen soha életemben nem jártam még a közelében sem indiánoklakta vidéknek? Azzal nyugtattam magam, hogy nyilván csak ilyen arcokat láttam valahol, és nem ezeket az arcokat. Ezzel egyidejűleg váratlanul fölmerült emlékezetem mélyéről a már említett kölcsön kapott könyv, s bár nem tudtam visszaidézni tartalmát, annyi eszembe jutott, hogy az egész történet Peruban játszódott. Megnyugodva állapítottam meg, hogy valószínűleg remek szerző írta annyira szemléletesen, hogy figurái valósággal megelevenedtek agyamban, s innen ez a furcsa *déjà vu*.

Pár perccel később azonban újabb megrendülés ért. Barátunk éppen arról beszélt, mennyire becsülte és szeretete ezeket a hegylakó indiánokat, akik nehéz körülményeik, nagy-nagy szegénységük ellenére is az önfeláldozásig segítő és megbízható társai voltak a munkában. Megindultan említette az örökké dolgozó indián asszonyokat is, akik nagy kendőben a hátukon cipelik kisgyermeküket, terelgetik-legeltetik az állataikat, óriási

távolságokat járnak be a nehéz terepen és közben megál-
lás nélkül fonnak. Fényképet is mutatott egy ilyen asz-
szonyról, s amikor megláttam, beleborzongtam. Ekkor
már világos volt, hogy ami most velem történik, az nem
valaminek a megismerése, hanem ráismerés valamire.
Összes érzékszervem pontosan tudta, ismerte ennek a
helyzetnek minden elemét, úgy „készen volt” bennem az
egész szituáció, mintha már átéltem volna. Harmincöt
éves voltam ekkor, s ez volt a harmadik ilyen eset az
életemben. A harmadik ráismerés.

Vissza kell lépnem tizenöt évet, hogy a két korábbi
ráismerés-élményt felidézzem. Húsz évesen, még gyer-
mektelenül, férjemmel és néhány barátunkkal elhatároz-
tuk, hogy teszünk egy körutazást Erdélyben. Három hétre
mentünk az akkor még nehézkesen döcögő, normális csat-
lakozási lehetőségeket nélkülöző vonat-útra. Sok megej-
tően szép túra után, már valamikor a harmadik héten és
valahol a Békás szoros környékén egy erdei úton egyszer-
csak úgy éreztem, hogy földbe gyökerezik a lábam, mert
tudtam, hogy az út itt mindjárt jobbra kanyarodik, ahol
farönkökből asztal és ülőalkalmatosságok lesznek, majd
hamarosan elérjük a falu első házát, ami így meg így néz
ki. És szórul-szóra így volt minden. Életemben először
- és máig utoljára - jártam Erdélyben, családtagjaim, szü-
leim, nagyszüleim pedig sohasem jártak ott, s tudomásom
szerint barátaim sem voltak azon a vidéken, akik mesél-
hettek volna róla. Egyetlen kivétel anyai nagyapám, aki
Erdélyből származott, de nem ismerhettem őt, mert

születésem előtt egy évvel meghalt. A hely, amit előre „láttam”, egyáltalán nem volt valami nevezetes vagy jellegzetes erdélyi különlegesség, amit képeslapról vagy fotóról már ismerhettem volna. Egyszerűen egy darab erdő és egy falu első (vagy utolsó, ez nézőpont kérdése) háza volt. Akkoriban hosszú ideig foglalkoztatott ez a történet és nem tudtam másra gondolni húsz éves fejjel, mint arra, hogy nagyapám talán ismerte ezt a helyet, és ha nem találkoztunk is, valami módon „örökölhettek” az ő tudását.

A második ilyen megdöbbentő esetről csak utólag tudtam meg, hogy ráismerés volt. Gyermekkoromban, mielőtt iskolás lettem volna, az év nagy részét édesapámmal egy kis faluban, Vác közelében töltöttem, ahol ő a nagy munkanélküliség idején állást kapott. Mivel vézna, nyamvadt kis városi gyerek voltam, szüleim úgy gondolták, jót tesz majd a vidéki levegő, friss tehéntej, egészséges környezet. Igazuk volt, s mindezekén felül életem legszebb időszakává lett ez a néhány év. Enyém volt a libapásztor gyerekek végtelen szabadsága, erdők-mezők-szántóföldek kék-kupolás zöld tágassága, szelíd dombok és virágos völgyek hazaváró vonzása, az istállók felejthetetlen szénaillata, a lovak bársonypuha orra és jószagú lehelete, a konyhában kis vaskályhán sülő alma illata és a téli utca ínycsiklandó kolbász-szagú füstje. S mindennekfelett a kemencesut semmihez sem fogható áldott melege, amikor kihűlve a délutánon át tartó csúszkálástól és hógolyózástól, átázva és kimerülve bebújhattam a szűk kis

odúba, amely végre-végre álomba melengette elgémberedett tagjaimat. Csodálatos idők voltak ezek. Csak egy csapat csóró-szegény kisgyerek voltunk, de miénk volt az egész világ és semmitől sem féltünk még. A temetőtől sem, amit úgy szoktunk meg, mint az élet természetes tartozékát, s mint ilyenben, jókat bújócskáztunk benne. Később, 18 éves koromban volt még egy szép temető Budapesten, a mai Novotel szálló helyén, ahová gyakran lesétáltunk osztálytársaimmal a közeli iskolából lyukas órák idején. Fantasztikus hangulata volt ennek az emlékeim szerint szép elrendezésű, de már lassú enyészetnek induló temetőnek. Útjait hatalmas fák - tán vadgesztenyék - szegélyezték, óriás koronájukon átvergődve a tűző nap sugarai apró foltocskákká szelídültek, s jó volt halkán beszélgetve sétálgatni a táncoló kis fények között, a lombok hűvösében. A temető tehát barátságos hely volt számomra, az ami: az örök béke és nyugalom helye, ahol szívesen tartózkodtam, ha nem is voltak még halottaim abban az időben. Tudatában voltam annak, hogy az élet véges és derűsen néztem szembe a ténnyel, hogy egy értelmesen leélt élet itt ér véget. Elfogadható volt számomra, hogy a megélt élet után a test megpihen.

Harminc éves voltam, amikor 3 éves kislányunkat itthon barátainkra bízva, férjemmel Párizsban töltöttünk egy hetet. Nem vagyok valami nagy utazó, a turizmus valahogy nem az én műfajom. Férjem addigra különböző hivatalos utakkal, szakértői meghívásokkal és ösztöndíjakkal már bejárta a fél világot, és mindenhová hívott,

hogy kísérjem el, de nem tudtam rászánni magam. Pontosabban szólva egyáltalán nem vonzott, hogy néhány nap alatt (többre nemigen telt volna az akkori utazási feltételek mellett) végigrohanjak egy csomó múzeumot, képtárat és építészeti különlegességet, esetleg egy-két várost. Úgy gondoltam, ezt itthon a fotelban ülve csodálatos könyvek, albumok, diák, és filmek segítségével a világ bármely tájára nézve az utazásnál sokkal kényelmesebben, alaposabban és ráérősebben megtehetem. Ami engem a legjobban érdekelt mindig, az maga az ember és a táj, a környezet, a kultúra amiben él, amit teremtett magának. Van a világnak egy-két olyan pontja, ahol szívesen eltöltöttem volna néhány évet azért, hogy igazán megismerjem, megértsem az ott élő népet a múltjával, legendáival, szokásaival, hagyományaival, meséivel és táncaival, szóval a lelkével együtt, s kézzelfogható alkotásaik csak ezután lettek volna fontosak nekem. De összevissza utazgatni és megbámulni mindenfélét anélkül, hogy tudnám kik alkották azokat – ez idegen tőlem. Amit így láttam, az csak üres díszlet maradt, amelyben soha nem játszódtott színdarab. Az előbbire pedig nem adódott lehetőség.

Párizsba talán csak azért mentem el, mert férjem akkor egy kilenc hónapos ösztöndíjjal már hét hónapja az USA-ban volt, s tulajdonképpen randevúztunk Párizsban, mielőtt Európában folytatta volna a hátralévő két hónapot.

Kellemes, szép hetet töltöttünk ott, verőfényes október volt, s a búcsúzó nyár erős fényei az éles kék ég alatt

mégjobban kiemelték, megcsillogtatták ennek a városnak nagyvilági könnyedségét, a franciák irigylésre méltó élnitudását, s a föld egyszerű halandóival szembeni hallatlan öntudatát. De a szívemben csak két dolgot őrzök erről a világhíres városról: a törékeny gótikus kis csodát, a Saint Chapelle kápolnát, amely úgy didereg a Palais de Justice öles falai közé zárva, mint elrabolt tündérlány a kegyetlen várúr fogságában. És egy illatot: a csalóka októberi nap, ha nyugodni tért, bizony csípősre fordult az alkony s megbizsergette szívemet, orromat (és néha pénztárcámat is) az utcasarkokon sülő gesztenye illata, amelyet széthordott az esti szél a bulvárok tágas terein.

És megmaradt még a második ráismerés emléke. Mint a legtöbb turista, ellátogattunk mi is a Père Lachaise temetőbe. Még csak néhány perce bolyongtunk a gondozott utakon, amikor megláttam egy sírt. Ápolt, egyszerű gyereksír volt, s láttán úgy hasított gyomromba az émelyítő, szörnyű félelem, mint soha még. Egy pillanat alatt kilobbant lelkemből a temetők derűs nyugalmanak, az örökkévalóságnak emelkedett érzete, s helyét átvette a néma rettegés és iszonyat. Nem értettem akkor, s igyekeztem elmémből kiűzni, elfelejteni ezt az érzést. Négy hónappal később fogant, súlyos betegen született és három hónaposan meghalt második gyermekem. Évekkel ezután érlelődött meg bennem a gondolat, hogy az ember agyában több tudás van annál, mint aminek forrása ebben az életben megtalálható.

E két ráismerés-élmény után, a harmadiknál, amikor a szegény és fáradhatatlan perui emberekre, mint hajdanolt barátaimra ráismertem, már tudhattam volna, hogy az életben ismét elkezdődött valami. De az ember lánya úgylátszik nehezen tanul, s az érintést csak sokkal később követte a bizonyosság.

Az aluljáró képei

Közel két évtized telt el az első Peru-émlék, az elfelejtett könyv olvasása óta és csak most, visszanezve ezekre az időkre tudatosult bennem, hogy mi is történt velem ezalatt.

Mint már említettem, nem vagyok különösebben nagy utazó, politizálni meg végképp nem politizáltam abban az időben, viszont mindig mágnesként vonzott a természet, s igazán otthon akkor éreztem magam, ha a szabad ég alatt lehettem. Azt hiszem, én valahogy másképpen szerettem a természetet, mint a legtöbb ember. Egyrészt egyedül a sűrűn lakott helyektől távol érzem teljesen szabadnak magam, ott, ahol a zöld még zöld és nem szürke, a csönd még hallhatóan csönd, s a csillagok oly közel vannak, hogy augusztus végén a tenyerembe hullanak. Másrészt az ilyen helyeken nemcsak szabad vagyok, hanem boldog is, de úgy, hogy közben pontosan érzem az ember korlátait, porszem mivoltát a mindenség ölében, s egy ösztönnel, amely talán még az egysejtű lét idejéből származik, érzem a feltétlen engedelmességet, a jóféle alázatot is a természet iránt. Miközben örömmel és mély hálával fogadom adományainak kifogyhatatlan bőségét, tudatában vagyok tökéletes kiszolgáltatottságomnak elemi erőivel szemben. Különös módon mégsem e fenyegetettségi érzés dominál bennem, hanem a kételkedés nélkül való bizalom, hogy az emberiség összes ellene elkövetett bűne,

kíméletlensége, és lelkiismeretlen, a haszonért mindent feláldozó, kizsákmányoló viszonyulása ellenére is az marad, aminek ismerem: barátom, a megbocsátásra és megújulásra mindig kész, örök élet.

Talán gondolkodásomnak ez a beállítottsága okozta, hogy Peru, észrevétlenül, egyre közelebb került hozzám. Nem tudom megmondani hány év telt el, mire „rajtakaptam magam”, hogy ha elhangzik egy hír a rádióban, vagy látok egy képsort a televízióban, ami Peruról tudósít, önkéntelenül felkapom a fejem és figyelni kezdek, legyen az bár az érdeklődési körömtől akár legtávolabb álló hír, például valamely katonai vagy politikai esemény. Teljes elképedéssel fedeztem fel ezt a megmagyarázhatatlan érzékenységet. Érthetetlen volt, hogy a világ eseménydömpingjét rámozdító hírek közül a perui történések számomra úgy kiemelkedtek, mintha külön blokkot képeztek volna, az írott sajtóban pedig úgy vonzották a tekintetemet, mint egy háromdimenziós kolumna. Bármely elfoglaltságom közben fölkellették érdeklődésemet és - mivel a tömegkommunikáció sajnos többnyire negatív eseményekkel foglalkozik - megdöbbenő érzelmi reakciókat váltottak ki belőlem. Egyszerűen nem tudtam mit kezdeni ezzel az egészel, hiszen az égvilágon semmilyen reális kapcsolatom vagy kötődésem nem volt ehhez az országhoz, tudni is vajmi keveset tudtam róla. Különösen furcsa volt, hogy miután felfedeztem ezt a vonzódást, mintha egyre gyakrabban „kerestek volna meg” a Peruhoz kötődő dolgok. Éreztem, hogy az elfelejtett könyv

emléke, ami egykor ártatlan hógolyóként gurult lefelé a hegytetőről, mostanra legalábbis hóembernyi görgeteg, s meglegyintett az előérzet, hogy lesz ez még nagyobb is.

Valahol itt tartott a Dél-Amerika e varázslatos országához fűződő - ismétlem: rejtelmes, öntudatlan és akaratlan - kapcsolatom, amikor egy napon dolgaim után járva a Rákóczi úton, az Astoria megállónál metróra akartam szállni. Késő őszi, nyirkos és rideg idő volt, s ahogy lefelé bandukoltam az aluljáró lépcsőin, váratlanul olyan hangok „jöttek szembe velem”, amelyek egycsapásra kitörölték belőlem a szitáló köd borús hangulatát. Egyetlen szempillantás alatt a fieszta heve csapott meg, egy pogány örömnünp mámore, és nem tudom miért, még ott a lépcsőn, ahonnan nem láthattam e boldogító hangok eredetét, az a három szó jutott eszembe, hogy chavin, mochica és chimu. Utoljára gimnazista koromban, művészettörténet órán hallottam és mondtam ki ezeket a szavakat. Harminc év telt el közben. Ahogy leértem az aluljáróba, az elém táruló látvány éppen olyan szívmengető volt, mint a hangok, amelyek üdvözölni jöttek a lépcsőn. A metró bejáratával szemközti falnál zenészek álltak, talán hatan vagy heten színes poncsóban, mely alól kikandikált farmerba öltözött lábuk, némelyikük kalapot, némelyikük csak összefogott dús fekete haját viselte a fején. És énekeltek, muzsikáltak, meleget, fényt és barátságot teremtettek a huzatos aluljáróban. Úgy álltam meg, mintha csodát láttam-hallottam volna, mert az is volt nekem, a maga módján csoda. Megint éreztem azt

a különös érzést, hogy egyszer régen már ismertem ezeket az embereket, hallottam ezt a fajta zenét és valahol leges-legbelül ez az egész az enyém. Vagy legalábbis, ezekben a dolgokban benne vagyok én is, a gondolkodásom, az érzelmeim, a lényem lényege. Azonnal felismertem Latin-Amerikát.

Legalább két évtizede annak, hogy van a lelkemnek egy régiója, amelybe senki és semmi nem juthat be másként, mint az én külön engedélyemmel. Ezek a hangok azonban kutyába sem véve az én kis önvédelmi intézkedéseimet, lelki sorompóimat egyszerűen beköltöztek, honfoglalást tartottak ebben a rejtett szférában.

Egy gondolatnyi idő sem kellett hozzá, hogy elfogadjam és megszeressem a muzsikusokat azért, amit ebből a koszos aluljáróból tudtak teremteni a lényükkel, erőteljes, életörömet árasztó énekükkel, mosolygós szelídségükkel, valami megmagyarázhatatlan sugárzással, amit csak és kizárólag ők tudnak. Jó volt látni kicsi és arányos természetüket, azt a kecsesen fürge mozgást, ami csak a viszonylag alacsony termetűek sajátja, az időtlenül szép, derűs arcvonásokat, melyeken furcsán keveredett az önfeledt játék, a tartózkodó barátságosság és valami kifürkészhetetlen zártság. Egy vidáman játszadozó gyermek és egy évezredek óta mozdulatlanul álló szép és titokzatos szobor keveredésének képzetét keltették. Játékukat olykor azzal színezték, hogy apró tánclépésekkel, csigavonalban követték egyik társukat, majd kört formáltak körülötte, miközben rendületlenül énekel-

tek és játszottak szebbnél szebb hangú zeneszerszámaikon.

Én nem tudom, hogy ezek a szeretetreméltó indiánok jó muzsikusok-e vagy sem, azt sem tudom, hogy hányféle törzs, hányféle ország gyermekei, de azt tudom, hogy engem elbűvöltek, mert hivatásnak is beillik amire vállalkoztak. Amit csinálnak az olyan, mint egy jó szó a régóta kiteszítottnak. Elérték, hogy szép fővárosunk egyre zaklatottabban élő lakói közül sokan megállunk, s egy-egy pillanatra elfelejtjük, hogy rohanni kellene a következő munka után mert hamarosan érkezik a villanyszámla aminek még híja van, hogy a gyerek megint kinőtte a cipőt és hogy súlyos beteg a mama is. Egy-két önfeledt percig olyan, mintha mindez nem is lenne, mert néhány mesziről jött ember büszkén, örömmel és ajándékozó kedvvel nyújtja nekünk hazájának szépséges, ősi hangjait.

Nagyon szeretem és megbecsülöm ezt a mentalitást, s bár évek teltek el mióta fölfedeztem őket, ha csak tehetem ma is elmegyek az Astoria aluljáróba akár kerülő árán is, hogy néhány percig hallgathassam őket. Meghat az a mód, ahogyan megélhetésük forrásait, kazettáikat, CD-iket s apró dísz tárgyaikat árulják. Gondolom sokan vagyunk, akiket már a rosszullét kerülget, mert méterenként állítanak meg a piacgazdaság valamely förtelmének durva ránkeröltetése céljából. Megindító az a született intelligencia és finomság, ahogyan segítők kedves mosollyal, szerényen felmutatják éppen kapható anyagaikat, de azonnal továbblépnek, ha látják, hogy az

ember nem akar vásárolni. S bár zenéjükért pénzt adunk - ha éppen tudunk -, az ő esetükben ez sohasem válik alamizsnává, hanem csak az ajándékért mondott köszönet szép gesztusa lesz.

Mindig csalódott vagyok, ha nem találom ott őket. Ilyenkor újra látom a mindennapi robot felé vezető út reménytelen, személytelen és mocskos sivárságát. S bár személyesen nem ismerem, s valószínűleg nem is fogom megismerni kedves dél-amerikai zenészeimet, már hiányoznak, amikor nincsenek a „helyükön”. Lényüket őrizze négy történet. Négy kép, amelyet ők festettek. Meg egy ráadás.

♦ Egy időben mindig volt ott egy táncoló asszony. Egyszer, amikor elmentem meghallgatni őket, már „foglalt” volt az oszlop, amelynek álltomban támaszkodni szoktam. Egy 30 és 40 év közötti, vékony, fáradtnak látszó és rövid, fakó hajú asszony hátizsákja guggolt az oszlop tövében. Gazdája éppen valami szerény elemózsiát fogyasztott belőle törökülésben a földön ülve, a végén műanyag üvegből ivott rá egy kis vizet és befejezve, visszacsukta a hátizsák tetejét. Ekkor felállt - most láttam csak égszínkék és egy másik világot fürkésző tekintetét - és némán táncolni kezdett a megejtő szépségű dallamokra. Nem nézett senkire, nem botlott meg senkiben, csak forgott, hajladozott, szépívű mozdulatai olykor tökéletes másai voltak a zenének. Valami belső béke ült ki az arcára. Mellette elhőmpölygött a tömeg, melynek

egy-egy tagja vihogva mutogatott rá, de ez nem zavarta őt, mert az élethez nem sok köze volt. Az indiánok pedig a csodálkozás vagy zavar legkisebb jele nélkül muzsikáltak tovább, néha úgy tűnt, egyenesen az ő kedvéért.

Lehet, hogy csak véletlenül kerüljük el egymást, de régen nem láttam ott ezt az asszonyt, s gyakran gondolkodok rá, vajon van-e még hely a világon, ahol lelkéből fakadó magányos táncait annyira értik, mint ezek a világ túlfeléről - valószínűleg nyomasztó nehézségek előtt - hozzánk menekült muzsikuskok.

◆◆ Egy alkalommal megszólított ott zenehallgatás közben egy bácsi, azt hiszem jóval túl volt a hetvenedik évén. Látván, hogy elmélyülten figyelek, lelkesülten kezdte magyarázni, hogy mennyire szereti ezeket a zenészeket. „Hát ezek csuda pofák - mondta -, én tudom, mert beszélgettem velük! Ezeket semmi nem érdekli, csak hogy muzsikáljanak! Meg, hogy este legyen mivel megtömni a hasukat, hát nem jópofák?! Aranyosak, én úgy szeretem őket, most mondja meg, nem akarnak mást, csak zenélni!” Mosolyogva bólintottam, hogy egyetértek (agyamon átvillant az az Isten tudja honnan szerzett tudás, hogy igen, az indián a javakból csak a feltétlenül szükségeset veszi el), váltottunk egy jóleső pillantást, s a bácsi elment. Szavai fülembé csengtek pár hónappal később azon a szégyenteljes napon, amikor valaki az aluljáróban rálőtt a zenészekre. A sebesültek egyike azt mondta a riporternek: „Mi csak szeretjük az embereket és szeretünk zenélni.

Bejártuk már fél Európát. De Magyarországra többé nem jövök.”

Szégyellem magam és szomorú vagyok, mert tudom: nem biztos, hogy jóváteheti egyetlen ember golyóját, sok ember szeretete.

◆◆◆ A közelmúltban nagy vidámságra érkeztem. Talán tíz-tizenkét fiatal fiú és lány gomolygott, táncolt, viháncolt a muzsikusok közvetlen közelében. Érezhető volt, hogy jókedvüket mesterséges „tüzelőanyagok” is fűtötték, kicsit túl hangosak, túl fesztelenek, túl bizalmaskodóak voltak, úgy, hogy szinte megkönnyebbültem, amikor hallottam, hogy nem magyarul beszélnek. A zajos társaságból kivált négy 18 év körüli lány. Szépek, csinosak lehettek volna, ha nem cigarettázva, kissé becsípve és a ma divatos egyenszerelésben lettek volna, ezek mögé bújva azonban nem látszott egyéniségük. Valahogy egyformák voltak. A dél-amerikai ritmusok tovább szították a bennük égő tüzet, ami fürgeteges, gátlásokat levetkőző táncban tört ki belőlük. Mindent megtettek, hogy ebbe a fölhevült bacchanáliába bevonják a zenészeket is. Először elcsenték csörgőjüket és kacéran nevetgélve rázogatták magukat és a csörgőt, majd amikor a muzsikusok elkezdték szokásos táncukat és csigavonalban követték egyik társukat, a lányok visongó nevetéssel közéjük keveredtek.

Kíváncsian vártam, mi következik. Az indiánok kedvesen és mosolyogva, nagy nehezen kigubancolták magu-

kat a lányok fogságából, és felsorakoztak egymás mellett a falnál, ahogyan állni szoktak ott. Egy perccel később, megismételték köralkotó táncukat. Középen nem állt egyikük sem, csak használaton kívüli hangszereiket járták körül apró lépteikkel. A kör kissé szabálytalanra, oválisra sikeredett, de bezárult. Kikerülte a veszettül vonagló lányokat.

◆◆◆ Ugyancsak gyakori vendég a zenekar mellett egy fiatal fiú. Nem biztos, hogy jól tudom megállapítani a korát, úgy 16-17 évesnek nézem. A zenészekhez legközelebb álló oszlop mellett szokott tanyázni, magas, sovány, szemüveges, nyáridőben többnyire térdig érő nadrág van rajta. Homlokán hátul megkötött kendő, gondolom úgy indián módra akarja viselni, jobb keze mutatóujján pedig egy rongyból készült kis boszorkány báb. Így felszerelve áll az oszlopnál, átszellemülten mosolyog, s hosszú-hosszú időn keresztül ugyanazt a két lépést ismételteti a zene ritmusára, ujján vidáman táncoltatva a kis boszort. Láthatóan boldog, s nem tudom megfejteni, mi kelti azt az érzést, hogy az indiánok védelmét élvezzi. Néha azt hiszem, hogy tévedek ebben, ám egy napon látom a bizonyítékot. A fiú egy új, nagyon színes tollboszorkánnyal érkezik, melyet örvendezve mutat az indiánoknak. Egyikük rámosolyog, tenyerébe veszi a tarka kis boszorkát, könnyű csókot cuppant reá, úgy adja vissza. Mégis tévedek, ez nem védelem, „csak” szeretet.

◆◆◆◆ Jár még oda egy furcsa lélek is, egy nyughatatlan vándor, a hangok szerelmese. Fáradt testében eleven, fürge és boldog szellemek laknak, kíváncsiak, szépre szomjazók, örökké reménykedők. Egy vándor, aki folyton csodákat keres és mindig talál. Jönnek-jönnek eléje a hangok, a legkülönbözőbb bűvös köntösökben. Mélyzöldek, mint az óceán és aranylók, mint a nap, lilába hajlók, akár tüzes homok fölött a levegő, melyben fortyogó bánat gőze sistereg, kristályos-fehérek, mint hajnali ködök a hegytetőkön az elpárolgott könnyek helyén, ezüst fröccsenések, melyek zuhogó folyókból valók, robbanó narancsok, mint izmokban a megrészegült erő, barnák, örökkévalók és méltóságteljesek, mint a kontinensnyi hegy, szomorú-szürkék, mint csorduló verejték, sárgák és erősek, mint sziklán diadalmasan megkapaszkodó virág, égő bíborak, mint az alkonyati felhő vagy a vér és az izzó parázs, sejtelmes kékek, mint erdők lábainál az esti rétek, ölelő-feketék, mint a rög, melyben a krumpli megterem s amelybe végül majd nyugodni elmegyünk, sziporkázók, mint a Tejút - olyan tiszták, szabadok és végtelenek, mint a hegyek lehelete.

A vándor csak áll, s érzi, amíg hallgatja e mesélő hangokat, hogy az élet, gyötrelmeivel és múlandóságával együtt is szívfájdítóan tökéletes, és nagyon érti José María Arguedas szavait:

„Ki képes elválasztani a hősiességet és a fagyos szomorúságot? Ez a zene arra készíti az embert, hogy addig sírjon, amíg elfogy, eltűnik, vagy pedig, hogy

*harcra keljen a kondorkeselyűk és oroszlánok hadával
meg a mesebeli szörnyekkel, melyek a hegyi tavak mélyén
s az árnyas lejtőkön élnek. A démonnal is szembeszálltam
volna, míg ezt a dalt hallgattam.”¹*

¹ Az idézet José María Arguedas perui író *Los ríos profundos (Mély folyók)* c. könyvéből való. (A Szerző.)

Bizonyosság

Az orvosokkal való kapcsolatom felhőtlennek indult. Első orvos-emlékem Pali bácsihoz, gyermekkorom szeretett kis falujának körorvosához fűződik. Pirosposz-gás arcú, alacsony, szikár, fekete hajú, fekete szemű, bajuszos és jóképű ember volt, s azt hiszem legszebb férfikorát élte akkoriban. Ezüstkeretes olvasószemüvege mindig az orrán csücsült, s csillogó, örökké nevető tekintete mókásan kukucskált ki az üveg fölött. Egy éppen valami rosszban sántikáló, vidám kis manó benyomását keltette.

Pali bácsit mindenki imádta. Ha bárki bajban volt a körzetében (azt hiszem 5-6 falu tartozott hozzá), a legvadabb időkben, térdig sárban a falvak kátyús földútjain, vagy méteres hóban is fölpattant viharvert motorke-rékpárjára, s gyakran alsóig átázva, összefagyva, de mindig odaért a rászorulóhoz. Arca olykor kékre fagyott a jeges szélben, kis bajuszkája jégcsapok sorává változott, de szemében a kisördög akkor is ott csillogott, s panasz szót soha nem hallott tőle senki.

Mi gyerekek, különösen szerettük. A szigorú Blanka nénivel való házasságukból nem születhetett saját gyermekük, s Pali bácsi, mintha a körzete összes gyermekét magáénak tekintette volna. Ha beteg gyerekekhez hívták, a vizsgálat rendre mulatsággá változott, mert mindig tudott valami bajt feledtető játékot. Néha a beteg vizsgálta őt a hallgatóval, miközben odaadóan krákogott-köhécselt,

mímelte, hogy lázas és levert, s közben senki nem vette észre, amint aggódva számolta kis betegének pulzusát. Ha a kölyöknek jó volt a közérzete, biztosan nem úszott meg egy-két csippentést a pofácskáján, néhány barackot a fejbúbján, vagy sikongó nevetésbe, hancúrozásba fulladó csiklandozást.

Egyszóval Pali bácsi pusztá megjelenése egyenlő volt a fél gyógyulással. Mert az orvosi tudományokon kívül, Pali bácsi még két nagyon fontos dolgot tudott: szerette az embereket és szerette az életet. És életszeretéből nagy dózisokat volt képes betegeibe oltani.

Akkoriban egy körorvos (ma házi orvosnak hívják) szinte mindent tudott, betegségekről és családokról egyaránt. A fejfájástól a szülésekig és a kisebb sebészeti beavatkozásokig mindenfélét orvosolt, s csak ritkán, súlyosabb műtétek, nagy technikai felszerelést kívánó betegségek miatt küldte pácienseit kórházba. Mert azt is tudta, hogy a legtöbb beteg fél az ismeretlen környezetben a családjától távol, s a félelem nem segíti a gyógyulást. Tudta, hogy a nátha gyógyításához nem kell semmiféle pirula csak ágymeleg, sok-sok tea (gyakran megmondta hogy zsálya, kakukkfű, kamilla vagy más gyógytea legyen), könnyű koszt és valaki, aki szeretettel veszi körül a szegény tüsszögöt. Soha nem mondott olyasmit a nehéz mezőgazdálkodást és állattartást folytató Józsi bácsiknak, Miska bácsiknak hogy nem kéne reggel lenyelni azt a kupica szilvóriumot mert egészségtelen, s eszébe sem jutott a napestig dolgozó Mariska vagy Trézsi néniknek

azt tanácsolni, hogy folytassanak kímélő életmódot.

Pali bácsi, azt hiszem, mindent látott és tudott már, amit az élet színéről és fonákjáról csak tudni lehet, s annyi angyali humorral, annyi szeretetteljes csipkelődéssel simított el kínos helyzeteket is, hogy még a legrosszabb természetű páciensei sem tudtak haragudni rá.

Egyszer, falusi családom egyik tagjához, Juliskához kellett orvost hívni mert igen rosszul volt, görcsöket, s nagy fájdalmakat érzett a gyomrában. Jött is Pali bácsi mindjárt, mondta, hogy deréktől lefelé vetkőzzön le a Juliska, és egyéb lehetőség híján, feküdjön föl a hosszú ebédlőasztalra, hogy megvizsgálhassa. Gondterhelten, hosszan nyomogatta, tapogatta Juliska hasát, s végül csak ennyit mondott: Ühüm. Kérte őt, hogy húzza föl a térdeit és engedje, hogy ő a bokájánál fogva tornáztassa a lábait. A művelethez könyékig gyúrte inge ujját, s megkezdte a terápiát: a térdeket a has felé nyomta majd visszahúzta, ő maga derékban előre hajolt, ahogy figyelmesen, ritmikusán ismételte a mozdulatot. Tán a harmadik „nyomásnál” történt, hogy szemérmetlen és harsány ropogással gonosz gázok tömegei törtek elő Juliska hasából, egyenesen a derékszögben hajoló Pali bácsi arca közepébe. Juliska lángba borulva összegömbölyödött az asztalon, azt sem tudta hová legyen szégyenében. Pali bácsi ekkor hatalmas kacagással fölegyenesedett, fölkapta Juliskát az asztalról s úgy megölelgette, összecsókolta, hogy a csontja is ropogott belé, s a nevetéstől könnyes szemmel mondta: Na ugye, mondtam, hogy meggyógyítalak!

Erre már Juliska is elnevette magát, és úgy igaz, a fájdalom rögvest elmúlt a gyomrából. S végül Pali bácsi is jól járt, hiszen össze-vissza csókolgathatta Juliskát, aki igen szép és gusztusos fehérnép volt, s ez volt Pali bácsi egyetlen gyöngéje. Képtelen volt a szép menyecskéknek ellenállni és igaz ami igaz, olykor-olykor nem is kívánták tőle, hogy ellenálljon, sőt. Ahogy Blanka néni szokta volt mondani: „Ez egy mocskos vén kujon!”.

Pali bácsi, ez a drága bohóc, ma már egy boldogabb rendelőben nevelteti könnyesre pácienseit. Nem lennék meglepve, ha egy mennyei átvilágítás folytán kiderülne, hogy hajdani körzetében egyesek ereiben az ő vére csörgedezik, anélkül, hogy tudnának róla. S akkor, ezek bizonyára a többinél boldogabb körzetek.

A következő szép orvos-emlékem, tizenegy éves koromból való. Egy lappangó betegség miatt hosszú heteket kellett az egyik gyerekkórházban töltenem, megfigyelés alatt. Mivel a betegség csak ritkán „jelzett”, többnyire tünetmentes voltam és egészségesnek éreztem magam. S persze, a gyerek ha jól van, olyan, mint a higany. Az osztályos orvos fiatal és megszállott, nagyszerű ember volt. Hiányzott belőle Pali bácsi könnyedsége, inkább kutató alkat volt, de a gyermekek fogékonyságával megéreztem türelmes, konok és kitartó elszántságát, amellyel minden probléma okát meg akarta találni. A szívemmel tisztán láttam küzdelmét minden egyes gyermekért és fölfogtam szomorúságát is, ha nem lehetett

segíteni. Az ilyen esetek nagyon megviselték, mert fiatal-
ságát nem koptatta még el a reménytelenség, és örök
harcban állt a szóval: megváltoztathatatlan. Rajongtam
érte és mindent megtettem volna, hogy a segítségére
lehessek. Ő pedig bölcs volt, elfogadta ezt a segítő
szándékot, amellyel egyúttal „higanyságomat” is csillapí-
totta. Mivel társaimhoz képest jó állapotban voltam,
megengedte, hogy a reggeli vérvételeknél s egyéb vizs-
gálatoknál segédkezzek neki, időnként megbízott, hogy
ezt-azt vigyek át valahová a kórházon belül, s ezzel a világ
legbüszkébb gyerekévé tett.

A sors olyan, hogy amikor egy kisgyerek hazamegy a
kórházból, megfogalmazni sem tudja még azt a vágyát,
hogy szeretné továbbra is megtartani a nagy varázsló, az
orvos barátságát, akinek tevékenysége mély nyomokat
hagyott a lelkében. Például elültette benne az elhiva-
tottságról szóló ismereteket és azt a hozzáállást, hogy
mindig meg kell keresni a problémák okát. Egyszer, már
felnőtt koromban, visszamentem ebbe a kórházba és
próbáltam megtalálni őt, de nem tudtak (vagy nem akar-
tak) információt adni hollétéről. Elvesztettem tehát, de
csak a fizikai dolgok világában. A lelkemben Pali bácsival
együtt őrzöm, s hálás vagyok nekik azokért a fontos dol-
gokért, melyekre megtanítottak és amelyek később oly
sokszor segítettek eligazodni ebben a nehéz és bonyolult
folyamatban, ami az élet.

Ezt a szép, bizalomból és szeretetből szőtt kelmét,
amely összekötött velük, csúnyán megtépázta később egy

másik orvos. Amikor második gyermekemet vártam, egy szülész tévedésének, közönyének vagy hanyagságának - ma már mindegy, minek nevezzük - következtében vált ez az esemény életem legszörnyűbb történésévé. Ez a keserű tapasztalat nem jelenti azt, hogy globális ítéletet hoztam volna az egész orvostársadalomra nézve. Egyáltalán nem, hiszen egy évtizednél is hosszabb ideje, fő foglalkozásként idős és beteg családtagjaimat ápolom s ennek során számtalanszor végignéztem az életért vívott heroikus küzdelmüket, olykor emberfelettinek mondható teherbírássukat és teljesítményüket, s a lélegzetem is eláll, ha belegondolok, miféle erő kell, hogy túléljenek olyan eseteket, amikor hiábavaló volt minden küzdelem. S tudom, hogy az orvos is „csak” ember, jó, mégjobb és gyengébb éppúgy akad közöttük, mint bármely más hivatásban. Azonban a tárgyilagosság megőrzésére irányuló minden törekvésem ellenére, elvesztettem azt a gyermeki bizalmat, amellyel korábban fordultam az orvosok felé. Az egészségügytől más okból, egy más szemlélet miatt igyekeztem egyébként is, az ésszerűség határáig távol tartani magam, erről talán később ...

Szerencsésnek mondhatom magam, mert a második gyermekem körüli tragikus eseményektől eltekintve, életem nagyobbik fele úgy telt el, hogy a látványos, nagy betegségek elkerültek, s még nemrég is, egészségi problémáimat képes voltam a magam szelíd, természetes módszereivel kordában tartani. Az idő azonban kérlelhetet-

lenül múlik, s ha lelkünkben mesére áhítózó gyermekek maradunk is, a testi hanyatlás jelei egyre sűrűbben érnek utól bennünket.

Néhány éve, egy váratlanul, az esti órákban bekövetkezett rosszullét miatt, a lakóhelyem szerint illetékes kórházba kerültem. Tetézte szorongásaimat, hogy rossz gondolataim támadtak a betegségemet illetően. Az ügyeletes orvos nagyon fiatal ember volt, innen, az ötödik X-ből nézve még szinte gyermek. Ez egyáltalán nem zavart, mert nagyon szeretem a fiatalokat, s meggyőződésem, hogy - nemcsak az orvostudomány terén, hanem mindenütt - jobbak még, lelkesebbek és lelkiismeretesebbek, idősebb társaiknál. Talán ezért szántam rá magam, hogy megkérdezzem őt aggályaim felől, bár a lelkem mélyén el voltam készülve a gyors válaszra: ugyan, nem kell izgulni, semmi baja sincs asszonyom! Ehelyett mégegyszer alaposan megvizsgált, s csak ezek után nyugtatott meg.

Ez az apró kis momentum sokáig megmaradt emlékezetemben. Azt hiszem, teljesen természetesnek kellene lennie annak, hogy egy orvos ilyen helyzetben ezt teszi, de addigi tapasztalataimhoz képest, üdítően szokatlan volt ez az eljárás. Kevés orvos ismételte volna meg a vizsgálatot csak azért, hogy ellenőrizze saját véleményét.

Közel három évvel ezután egy téli estén, mintha csak ugyanazon forgatókönyv szerint történt volna minden, ismét rosszul lettem, ismét ugyanabba a kórházba vittek, s már nem is csodálkoztam, amikor a kórházi folyosó

derengő éjszakai fényében ugyanaz az orvos jött felém. Rám nézett és azt mondta: Már járt nálunk.

Ezúttal kiderült, hogy operációra szorulok (a probléma hála Istennek nem az volt, amitől korábban tartottam). Mivel éppen szabadságra utazni készültem, megbeszéltük, hogy végiggondolom a dolgot, s ha elfogadom a műtéti megoldást, visszatérésem után fölkeresem őt, és megállapodunk az operáció időpontjában. Ekkor fogtam csak föl, hogy akcentussal beszél, de túlságosan elesett voltam ahhoz, hogy gondolkozzak ezen.

Utólag visszanezve azt látom, hogy ami ekkor és a következő hetekben történt, ellentmond mindannak, amit a betegségek gyógyításáról addig gondoltam, a szokásaimnak és az egész gondolkodásmódomnak. Mintha innentől kezdve helyettem valaki más cselekedett volna, s én csak külső szemlélője lettem volna a történéseknek. A megbeszélte időben visszamentem ehhez az orvoshoz, akit ezentúl Dr. A.-nak hívok majd. Meglepett, hogy nem kellett újra elmondanom, amit hetekkel korábban megbeszéltünk, mert pontosan emlékezett mindenre. Tudatában vagyok annak, mit jelent naponta egy (vagy több) tucat új beteggel és azok legkülönbözőbb nyavalyáival találkozni, ezért nem veszem zokon, ha az ambuláns betegnek magának kell naprakész információkkal szolgálnia a saját ügyeiről. Belátom, hogy képtelenség ennyi ember dolgait egyszerre fejben tartani, ezért okozott jóleső meghökkenést, hogy semmit sem kellett magyaráznom. A doktor egy héttel későbbre behívott az előkészítő vizsgálatokra, s

egy újabb héttel később a műtetre. Én pedig mentem. Úgy mentem, hogy más lehetőség egyszerűen föl sem merült bennem.

Ennek a helyzetnek a teljes képtelensége csak azok számára nyilvánvaló, akik jól ismernek engem. Ők csodálkoztak is, de mint utóbb kiderült, azt sem vettem észre. Ugyanis akkor már sok-sok év óta szokásom volt, hogy ha nekem vagy családtagjaimnak valami bajunk volt, végig-gondoltam mindazt, amit arról a betegségről tudtam és ha nem láttam veszélyét, megpróbáltam természetes módon kikúrálni a betegséget. Mélyen hiszek ugyanis abban, hogy ez a csodálatosan „megtervezett” érzékeny műszer, az emberi test, nagyon sok betegségben képes segíteni saját magán, ha ehhez biztosítjuk számára az ideális feltételeket (már amikor ez lehetséges). Éppúgy hiszem ezt, ahogyan a természet megújuló képességében hiszek. Természetesen ezeket a módszereket csak egyszerűbb betegségek esetén alkalmaztam, s nem tápláltam olyan hamis illúziókat, hogy „gyógyító képességekkel”, netán az orvosokéval vetekedő tudással rendelkezem. Egyszerűen csak bensőségesen ismertem és szerettem a természetet, valamelyest tudomásom volt bizonyos növények gyógyító hatásáról, meggyőződésemm volt, hogy amint a természetnek vannak pihenő időszakai, úgy minden élő szervezetnek is szüksége van erre, s hogy a mértékletesség, az elfogyasztott táplálék mennyisége és minősége meghatározó fontosságú arra nézve, hogy mi történik ebben a fantasztikusan érdekes és nagyszerű

műben, amit emberi testnek nevezünk. S természetesnek tartottam, hogy kritikus helyzetekben, például szívbetegség vagy egyértelműen föl nem ismerhető bajok esetén, azonnal orvoshoz kell fordulni, és nem szelíd gyógyműdokkal kísérletezni.

Az a betegség azonban, ami miatt operálni akartak, olyan természetű volt, amely gyógyítható műtét nélkül is. Hosszú, türelmes és szigorú fegyelmezettséget kívánó eljárással ugyan, de már sok-sok esetben sikerrel gyógyított betegség. Nekem pedig már rég nem okozott problémát az ilyenfajta önfegyelem, magam sem értem tehát, miért nem próbáltam meg először ezt a megoldást. Azt meg végképpen nem értem, miért nem gondoltam arra sem, hogy van egy orvosnő, akire úgy tekintettem mint barátomra, s akihez minden esetben nyugodt szívvel fordulhattam. Érthetetlen, miért nem merült föl bennem, hogy egyéb lehetőségeket fontolóra vegyek, vagy legalább más szakvéleményt is kérjek, mielőtt egy ennyire fiatal orvos által elvégzendő, komoly műtéti beavatkozás mellett döntenék. Mindezek a dolgok egyszerűen nem jutottak eszembe, ami azért furcsa, mert egyáltalán nem jellemző rám. Volt ebben az egészben valami, az akaratomtól teljesen független sorsszerűség.

Az előkészítő vizsgálat során megkönnyebbülten vettem tudomásul, hogy Dr. A. olyan személyiség, akivel könnyen tudok együttműködni. Megnyugtató, hogy ugyan szűkszavú volt de abszolút pontosan fogalmazott, amit mondtam, azt a másodperc töredéke alatt fölfogta és

pontosan úgy értette ahogyan mondtam, a kérdéseimre pedig nem rutinból, hanem gondolkodva, röviden és meglepő korrektséggel válaszolt.

Ez az előkészítő megbeszélés csak rövid, néhány perces találkozás volt, érdekes módon mégis úgy jöttem el, mint aki egy réges-régi barátjával, akivel félszavakból is értik egymást, megállapodott valamiben. S én, aki az átlag betegnél egy kicsivel többet gondolkodom ezekről a dolgokról, mivel érdeklődöm irántuk, diagnózisát és javaslatát a műtetre, ugyanezzel a minden kételytől mentes nyugalommal fogadtam el.

Hogy nyugalommal, az azért túlzás. A második terhességem során szerzett szomorú tapasztalatok arról, hogy sajnos nem minden orvos figyel oda az ember testi és verbális vészjeleire, kísértetként lappangtak tudatom mélyén, s akaratlanul is szorongással töltöttek el. Nyomasztott egy kicsit abbéli véleményem is, hogy az emberi test addig működik a legjobban, amíg megőrizheti teljességét olyan tökéletességben, amelyet csak a természet alkothat. Igyekeztem hát nagyon higgadtan leküzdeni ezt a nyugtalanságot és józanul fölkészülni arra a néhány napra, amit - mint az említett terhesség idején - ismét fájdalmak között és elesetten, egy orvos intelligenciájának kiszolgáltatva fogok eltölteni.

Amikor a kijelölt napon betoltak a műtőbe, Dr. A. odajött hozzám és mondta, hogy nem kell félni. Azt válaszoltam, hogy nem félek és tudom, hogy ez lesz a legszebb műtét. Összemosolyogtunk és már semmi kétségem nem

volt afelől, hogy teljes biztonságban vagyok. Ki érti ezt, ki tudná megmagyarázni mi történik két ember között, ami egymást méregető, gyanakvó idegenekből, egyetlen pillanat alatt olyan szövetségessé teszi őket, akik feltétel nélkül hagyatkoznak egymásra? Miféle titok az, ami az esendőt és a segíteni akarót egy rövid időre olyan egységbe kovácsolja, amilyen az élet legritkább pillanatai közé tartozik? Az egész valami olyasmi, mintha két jóra törekvő akarat szinte természetfeletti, a megsemmisülés fölött győzedelmeskedő erővé válna a kritikus időre, s azt hiszem, ha orvos lennék, az ilyen percekért dolgoznék örökké. Máris helyesbíték. Orvos nem nézheti így ezeket a dolgokat. Szegény orvosok (különösen, ha sebészek) - azt hiszem - csak egy eleven „munkadarabot” figyelhetnek, melynek a legkisebb „alkatrészét” is jól ismerik, és pontosan tudják e munkadarab „szétszedésének” és „összerakásának” szigorú technológiai rendjét. Ha naponta átélnék ezt a katarzist, alighanem hamar belehalnának a hivatásuk gyakorlásába. Így látni e misztériumot - a beteg kiváltsága.

Az operáció a legnagyobb rendben, minden komplikáció nélkül zajlott le. A következő néhány nap, a lábadozás ideje ott a kórházban, újabb meglepetésekkel szolgált. Sebészeti beavatkozásról lévén szó, a nyolcágyas szobában csupa frissen „vagdosott”, kínlódó asszony volt, többségük nálam jóval fiatalabb. Segítettünk egymásnak ahogy tudtunk, de mindannyian nagyon rászorultunk az orvosi biztatásra. Nagy tanulmány volt nekem, amit ekkor

végignéztem. Véletlenül úgy alakult, hogy mindannyiunkat más-más orvos operált. Szemtanúja voltam, hogy egyikükkel a legnagyobb tisztelettel beszélt fiatal operátorra, a másikhoz nagyhangon, bizalmaskodva, már az ajtóból harsogott az orvosa, tudatva az egész világgal, hogy páciense hamarosan egy percen belül futja majd a százat, a harmadikkal - egy egészen fiatal kis asszonnal - ingerülten bántak, pedig csak annyi „bűne” volt, hogy folyton hányt szegény, ami aligha volt szándékos rosszindulat a részéről. Ijesztő volt látni, hogy közvetlen ágy-szomszédom - aki mellesleg elmesélte, hogy a műtét előtt nagyösszegű hálapénzt adott orvosának - belázasodott, és bár folyton mondta a nővéreknek, hogy szeretne beszélni vele, és többször láttuk is a folyosón elmenni, az orvos csak a harmadik napon jött be hozzá, folytonos félelemben tartva ezzel a szerencsétlen asszonyt.

Ehhez képest én úgy éreztem magam, mint csecsemő a biztonságos bölcsőben. Dr. A. az első napokban többször is benézett, hogy lássa, minden rendben van-e. Jóformán nem is szólt hozzám, eleinte még azt sem kérdezte jól vagyok-e. Ehelyett állt egy percig az ágyam mellett és figyelt. Az volt az érzésem, hogy végre itt egy orvos, aki egészében nézi a beteget, úgy, hogy ha valami komplikáció adódna, talán mondanom sem kellene, mert a megfigyelt jelek összességéből, magától észrevenné. Ez nagyon megnyugtató tudat volt és egyáltalán nem bántam, hogy nem állt le aranyoskodni velem, mint némely kollégája tette páciensével (félreérthetetlen elvárásokkal ezért a

gesztusért). Hálás voltam azért is, hogy előre szólt, ha másnap szabadnapos volt. Azt hiszem, nem lehet a gyógyuláshoz a jelenlétnél nagyobb segítséget adni. Annál, hogy az ember tudja, bármi történjék is, megtalálhatja az orvost, akitől abban az időszakban annyira függ.

Ahogy múltak a napok, egyre inkább megkedveltem ezt a hallgató kis doktort, akit most értem csak rá rendszeren megnézni. Zárkózott arckifejezésű, de okos és mosolyra kész tekintetű, viszonylag alacsony termetű, fekete hajú, sötét szemű és világos bőrű ember volt, s megkapóan ötvöződött benne a könnyed és humorral átszőtt udvariasság, a tartózkodás és a reflex erősségű segítőkészség. Észrevettem, hogy sokat dolgozik (nekem úgy tűnt, hogy talán a legtöbbet azon az osztályon), s azt is, hogy jóindulatú segítőkészségével mintha kicsit visszaélnének munkatársai. Éreztem valami esendőséget talán nem is a személyében, hanem abban a helyzetben, hogy ő egy külföldi, fiatal orvos egy magyar kórházban, nagy gazdasági nehézségek és létszámcsökkentések idején. Fáradhatatlannak tűnt, mégis sajnáltam, amikor reggel hétkor már vette fel az új betegeket és másnap hajnali négykor, - amikor a fájdalomtól álmatlanul, a folyosón sétálgattam - láttam, amint éppen egy betegről vagy a műtőből kijött. Meghatódtam, amikor egy hétfőn egyedül vizitelt, s éppen a mi kórtermünkben jött be hozzá egy kissé szerencsétlen, csúnya és félszeg asszony, egy kórházi alkalmazott, (láthatóan a legkisebbek közül való, talán a konyhai személyzet egyik tagja), s receptet

kért tőle. Érzésem szerint bármelyik másik orvos kikergette volna, hogy ne zavarja őt vizit közben, Dr. A. azonban teljes nyugalommal belekukkantott az inge zsebébe, hogy van-e nála vény, s mivel nem volt, mondta, hogy majd később.

Szerettem érte, hogy mindent ilyen egyszerű és természetes közvetlenséggel csinált. Teljesen hiányzott belőle a magyar értelmiségiek egy részére annyira jellemző panaszáradat, a dolgok túllihegése és a fontoskodás. Csak tette a dolgát olyan egyszerűen, ahogyan a nap süt. Hamarosan rájöttem, hogy csak az édesapámhoz és a már felnőtt lányomhoz fűz ugyanilyen magától értetődő, feltétel nélküli segítőkészség, magyarázkodást nem igénylő, fél-szavakból is értő kapcsolat. Különös volt, hogy a kórház idegen közegében, egyénisége valamiféle otthonosságot teremtett számomra, valahogy úgy, ahogyan a zenészek jelenlététől kedves hellyé vált a rideg aluljáró.

Egy alkalommal a kórház egy másik osztályán kellett egy vizsgálatot elvégeztetni. Dr. A. eljött velem ehhez a részleghez és az asszisztentstől kért számomra egy időpontot a vizsgálatra, amelyre már a kórházból való hazatérésem után került sor. Amikor a kitűzött időben megjelentem, az itt rendelő szakorvos kérdezte, hogy mi a bajom, ki küldött hozzá, s miért nem adott írásos beutalót. Elmondtam, hogy szív- és érrendszeri problémáim miatt küldtek hozzá, de már beszéd közben nevetnékem támadt, mert rájöttem, hogy orvosi gyakorlatunkban mennyire szokatlan ez a szóbeliség. Amikor hozzátettem

azt is, hogy Dr. A. küldött, jóindulatú dűnnyögéssel csak annyit szűlt: „Érdekes, pedig ő egy írástudó!”, de nem csodálkozott tovább. Én pedig, bár jól tudom mennyire fontos orvosi dolgokban az írásbeliség, ezűttal teljesen logikusnak tartottam ezt a megoldást, hiszen kezdűdű betegségrűl lévén szó nyilvánvalű volt, hogy nálam jobban ő sem tudta volna elmondani, mi a problémám. Azt hiszem azonban, hogy ettűl még bárki más, írt volna egy semmitmondű beutalűt.

Rokonszenvem Dr. A. iránt csak annyiban különbűzűt az említett családtagjaimhoz fűzűdű szeretetteljes viszonytűl, hogy nem éreztem a korkűlűnbséget. Talán egy testvűrrel lehet ilyen érdekes (testvűr hiányában errűl nincs igazi élműnyem), a rádiű adű és vevű pontosságával bírű a kapcsolat. Egyszer például, egy tűbbűrás műtűttel végzett éppen, és találkoztunk a folyosűn. Ahogy megláttam, le kellett hunynom a szememet, mert szinte fizikailag éreztem, hogy a hosszú figyelésben kifáradtak a szemei. Láttam én már máskor is operáció után fáradt szemeit dűrzsűlgetű orvost, együtt is éreztem vele, csak éppen nem volt olyan érzűsem, mintha az enyűmek fájnának. Így, a „zsigereimben érezni” valamit csak akkor szoktam, ha pl. a lányomon látom, hogy fáj valamije vagy szomorű. Lehet persze, hogy tévedek, s alaptalan volt ez az érzűs, az azonban tény, hogy amikor a férjem érdeklűdűt nálam Dr. A. iránt közvetlenül az operáció után, már akkor azt mondtam, hogy nem is értem miert, de olyan, mintha legalábbis a testvűrem, vagy nagyon régi jűbarátom volna.

Benntartózkodásom idejére esett éppen egy háromnapos ünnep. „Természetesen” megint ő volt ügyeletben. Ekkor már múltóban volt az operáció okozta fájdalom, és alkalmam volt sokmindent végiggondolni. Rájöttem, hogy az elmúlt évtizedekben gyermek, szülő, család vagy munka miatt állandó készenléti állapotban voltam, s most, e kényszerű pihenés alatt éreztem, hogy tulajdonképpen nagyon elfáradtam. Hálás voltam a sorsnak, hogy ehhez a hallgatólag de teljes biztonságot adó orvoshoz vezérelt. Ez a pár nap, olyan békével és nyugalommal töltött el, hogy oly sok megghiúsult kísérlet után, még régi nagy szenvedélyemet, a dohányzást is képes voltam abbahagyni (s ma már, évek múltán, tudom, hogy végleg). Amikor eljött az idő és megkérdezte akarok-e hazamenni vagy szükségem van még egy-két napra, nehéz szívvel feleltem, hogy elmegyek. Legszívesebben összegömbölyödtem volna a takaró alatt, és hagytam volna, hadd történjen az élet még egy kicsit nélkülem, miközben érzem a figyelem és gondoskodás jeleit. Dehát az ember csak akkor kér ha muszáj, s ekkorra már meggyógyultam annyira, hogy nyugodtan elmehettem. Soha nem érzékeltem még ilyen világosan, mennyivel több orvosnak lenni, mint gyógyítani tudni. Dr. A.-tól visszakaptam valamit, amit 18 évvel korábban egy másik orvos elvett tőlem, s úgy bíztam benne, mint saját magamban. A lelkemnek abban a bizonyos, sorompókkal őrzött zugában, Pali bácsi és a hajdani gyermekorvos új társat kapott. Hármukat őrizgetem immár az örökkévalóságnak.

Szerettem volna megtudni mielőtt hazamegyek, ki is ez az orvos, akit a sors kétszer tett le eléem úgy, hogy ki sem kerülhettem, s harmadszorra már magam választottam, mégpedig habozás nélkül. Az utolsó kontrollvizsgálatnál megkérdeztem hát, megmondaná-e honnan való. Arcán fölragyogott egy különös, öntudatos (vagy csak én láttam annak?) mosoly, amikor felelt: Peruból.

Olyan volt, mint egy földrengés. Megértettem, hogy ez a negyedik ráismerés és hogy most vált lavinává, a hóembernyi görgeteg.

Döbbenet

Szerencsére a mesék lavinái mindig jóidulatúak és szelídek. Az enyém csak arra való volt, hogy nagy sebességgel messzire röpítsen. A belseje puha fészek volt számomra, hogy ne sérüljek a száguldás alatt. Lavinám egyenesen az Andokban landolt velem.

A negyedik ráismerés után már határozottan és tudatosan meg akartam érteni, hogy mit akar tőlem Peru. Vagy én mit akarok tőle? Nem, én biztosan nem akartam azt a csendes bánatot, amellyel vágyakozom utána, s ami csak a honvágyhoz hasonlítható. Igaz, hogy ezért a halk szomorúságért meszszenően kárpótol a sok-sok öröm és gyönyörűség mellyel megajándékozott.

Gyermekkoromban, mint kortársaim legtöbbszörének is, kedvenc olvasmányaim közé tartoztak az észak- és közép-amerikai indiánokról szóló regények. A sziú, hopi, mohikán, irokéz és még ki tudja hányféle indián törzs mesebeli hősiessége, harcos bátorsága, igazságossága és még számos kiváló tulajdonsága természetesen rajongással töltött el, és követésre méltó, nagyszerű példát láttam bennük. A dél-amerikai indiánokról azonban semmit sem tudtam.

Zavarba ejtő dolog, ha az ember felnőtt fejjel, megterhelve már ezer elvárással és rengeteg előítélettel, kialakult értékrenddel és némileg rigorózan kezd ismerkedni egy számára ismeretlen kontinens ismeretlen népével. Amikor határozott véleményünk van már arról, hogy mi a jó és mi

a rossz, tudni véljük, hogy mikor mit volna helyes tenni és értetlenül állunk az emberiség által újra meg újra elkövetett, teljesen egyforma hibák és bűnök láttán, hiszen ha csak arra a kétezer évre tekintenénk vissza, melyet már meg is számoltunk, akkor sem szabadna ugyanazokat a bűnöket sokadszorra is elkövetnünk. Szomorúan megadjuk magunkat a gondolatnak, hogy kivétel úgy látszik nincs, mi emberek már csak ilyenek voltunk és ilyenek maradunk. És akkor váratlanul találkozunk egy könyvvel és néhány szép hanggal, ami elindít bennünket egy hosszú úton. És vándorlásaink során fölismerjük, hogy valahol, a világnak egy óceánoktól ölelt, óceánok által óvott darabkáján egyszer, talán egyetlen egyszer ebben az emberiségről szóló hatalmas eposzban, lett volna esély arra, hogy minden másképp legyen. Mert élt itt egy nép, amelyet - hitem szerint - a természet szigora nevelt föl, s mint ilyen tanítvány, jellemében hordta mindazon tulajdonságokat, amelyekkel a szó mindenféle értelmében építeni, alkotni, teremteni lehet. S az ilyen jellem megveti a pusztítást.

Elmém könyvespolcain sokasodnak a könyvek. Megkíséreltem tájékozódni az Andok népei között. Hamar rájöttem, hogy az én lehetőségeim mellett ez reménytelen vállalkozás, mert mintha e hatalmas hegylánc valamennyi eldugott kis völgyecskéjét más és más nép lakná, s mind-egyiknek megvan a maga saját nyelve és különös egyedi világa. Beértem tehát azzal, hogy belepillantottam a már ismertebb, nagyobb kultúrák, a chavin, mochica, chimu,

nazca, paracas és az inka korszak világába. Amikor szembesültem azzal a felbolydító de egyben lelkesítő és elbűvölő hatással, melyet az inka birodalomban alapvető és természetes életelvek, törvények, szokások és erkölcsi normák gyakoroltak rám, igyekeztem megőrizni a tárgyilagosságomat, ezért tettem egy kitérőt Közép-Amerika népei irányában is. Amihez csak hozzájutottam azt elolvastam az olmékok, toltékok, zapotékok, aztékok és mayák történetéről is. Megismerkedtem Dél-Amerika különböző tájain élő törzsek egyikének-másikának mindennapjairól szóló művekkel. Természetesen szó sincs itt valamiféle tudományos kutatómunkáról, hiszen az egész életem teljesen másról szól, és sajnos nagyon kevés az az idő, amit ennek a „szerelemnek” szentelhetek. Itt csak egy érdeklődő ember páratlan élményéről van szó, amelyet egy másik világ embereivel való ismerkedés során élt át. Mindezt ráadásul abszolút eszmei síkon, a betűk, a képek és a hangok világában. S talán éppen ezért olyan szép és tiszta ez az élmény.

Ez a körütekintés végül mégis visszavezetett az inkák birodalmába. Náluk találtam meg azokat az értékeket és elveket, amelyekről ma már, soknak mondható információ birtokában úgy érzem, hogy szinte mindent tartalmaznak, amit valaha életemben, mint követendő célt magam elé tűztem. Tartalmaznak persze olyasmis is, amire sohasem gondoltam és olyat is, amivel nem értek egyet, de összességében úgy hiszem, hogy erkölcsi rendjük, tiszta szigorúságuk, elképesztő munkabírásuk, reális és mégis

költői gondolkodásmódjuk, hazájuk és uralkodóik iránti elkötelezett és feltétlen szeretetük, alkalmas lett volna arra, hogy egy alattvalóit hosszú távon elégedettséggel eltöltő birodalom épüljön fel. S itt, azt hiszem, kulcsszó a szeretet, mert ebben a keresztények által később barbárnak mondott társadalomban, mintha mindennek az összefogás és a szeretet lett volna a kiinduló pontja. Ez a csodálatos birodalom azonban nem virágozhatott sokáig. Nem tudni, hogy az 1500-as évek elején kirobbant belső viszály a trón megszerzéséért, önmagában elég lett volna-e az addig létrehozott nagyszerű mű lerombolásához. Nem valószínű, de ezt már sohasem fogjuk megtudni, mert jött a birtokolni, gazdagodni, szerezni vágyó telhetetlen Óvilág, s „fejlett” fegyverzetével, eszméinek, vallásának kíméletlen rájuk kényszerítésével, behurcolt járványaival és katonai öldökléseivel valósággal kiirtotta a népet, maradványait szolgasorsba hajtotta és mindenétől megfosztotta. S tette mindezt a civilizáció és a kereszténység terjesztésének nevében. Nekem úgy tűnik, azóta is ugyanezen elvek alapján szipolyozzák ki ennek a kontinensnek sokkal jobb sorsra érdemes, tehetséges népeit. Keserűség látni, hogy szorgalmukból, jóakarátú tenniakarásukból, szellemük, testük és földjük kincseiből évszázadok óta mások gazdagodnak, embertelen nyomorban tartva a föld őslakóit. Rettenetes érzés, hogy azért is hálásnak kell lennem irántuk, mert történelmükkel ismerkedve értettem meg igazán, hogy nagy tudású és tisztességes, tudós honfitársaim, mitől féltik kicsiny

hazánkat, amikor a latinamerikanizálódás réméről beszélnek. Borzasztó a tudat, hogy éppen egy általam sokra becsült és számomra oly kedves nép sorsában kell szembesülnöm mindazzal a lealacsonyító és emberhez méltatlan szörnyűséggel, amelytől - ha hatalmamban állna - a föld valamennyi lakóját megszabadítanám.

De ez már politika, visszatérek hát abba a világba, ahol otthon vagyok, a mesék menedékébe.

Vonzódások

Találkozásom a hangokkal az aluljáróban, végzetesnek bizonyult. Megerősítette azt a folyamatot, amelyet sokkal korábban egy könyv elindított, s ma úgy tűnik, végigkísér már az életemen.

Mindig is tudtam, hogy a szép hangok különösen érzékenyen érintenek, majdnem olyan erősen hatnak rám, mint a természet maga. Bár nem vagyok zeneileg képzett, az igényes és nehéz zenei művek többsége mégis megragad és azt hiszem megértem, megtalálom szépségüket. Olyan azonban még nem fordult elő eddig, amit Dél-Amerika, pontosabban szólva az Andok zenéje tett velem. Mint amikor egy kacsalábon forgó, sokszögletű tükörpalotába betéved egyetlen kis fénysugár, és az egymásra néző tükrök újra meg újra visszaverve, fölerősítve, megsokszorozva pazar sziporkázássá változtatják az eltévedt kis fénynyalábot. Így volt elegendő számomra egy kicsinyke minta ebből a zenéből ahhoz, hogy szívem visszhangjai, gondolataimat is betöltő mesés varázslattá koncentrálják azt.

Legelső alkalommal, inkább a zenészek iránti megbecsülésem jeléül, mintsem a dél-amerikai zene iránti érdeklődés miatt vettem egy kazettát. Miközben otthon meghallgattam, átfutott az agyamon: milyen érdekes, hogy ennek a világnak a zenéje mostanáig teljesen elkerült engem. Valahogy kimaradt az életemből. Amikor

megszólalt a zene, azonnal átjárt ugyanaz a melegség amelyet már az aluljáróban, az indiánok muzsikáját hallgatva is éreztem, és az a különös „hiszen én ezt mindig is ismertem” tudat. A zene szépségén túl, elszorult szívvel hallgattam ennek a nyelvnek önmagában is muzsikáló, szelíd dallamát, és felidéződött bennem életemnek egy régi-régi mozzanata. 14 évesen, amikor beiratkoztam a gimnáziumba, lehetett választani, hogy a kötelező orosz mellett, milyen nyelvet akarunk másodikként tanulni. Én a spanyolt választottam. Ma már, ha belegondolok, elképzelni sem tudom, mi indított engem erre, hiszen a környezetemnek, amelyben fölnöttem, nem adatott meg idegen nyelvek ismerete és még az is lehetetlen, hogy a rádióban hallhattam volna, mert külföldi adást azokban az időkben nem lehetett fogni Magyarországon, vagy legalábbis a mi készülékünkön nem. Sajnos, abban az évben nem indult spanyol szak az iskolában, így végül franciául tanultam, de soha nem tudtam megszeretni - és megtanulni sem - ezt a sokak által annyira kedvelt, arisztokratikus nyelvet. Sokkal közelebb áll hozzám a spanyol természetes, pergő ritmusa, gyönyörűség fülemnek lágy-ságát adó mély hangzóinak sokasága és az éles, kemény hangok szinte teljes hiánya.

Az első kazettát rongyosra hallgattam, pedig - ezt akkor még nem sejtettem - nem is a legszebb zenéket tartalmazta. Nem tudtam megfejteni a titkát, amivel rabul ejtett. Képtelen voltam azonosítani, hogy a dallamvilág, a ritmus, a hangszerek vagy az a különös, torokból érkező

emberi énekhang érint ilyen mélyen, csak azt tudtam, hogy bár számtalanszor meghallgattam már, minden alkalommal a hazatérés örömeivel, nyugalommal és a jól ismert dolgok biztonságával tölt el. És felkelti bennem a lázas keresés ösztönét, amellyel egyre újabb és újabb zenéket vágytam megismerni.

Ekkortájt támadt föl bennem még egy gyerekkori emlék, egy női hang, a legelső csoda a komolyzene világából, ami az érzékek szintjén rögzült bennem, Yma Sumac jelzőkkel ki nem fejezhető szépségű hangja, s csak most társult hozzá a tudat, hogy ő is egy, Peru kincsei közül.

Ettől az időtől tudatosan kezdtem beszerezni a latin-amerikai zenéket és nagyon hamar rájöttem, hogy ugyan csodálatosan andalító az édesbús vagy szenvedélyes könnyűzene, de ami ellenállhatatlanul vonz és gyönyörködtet engem, az a népzene, különösen az Andok zenéje. Egyre jobban sajnáltam, hogy nem beszélek spanyolul, mert nagyon szerettem volna tudni, hogy a gondolatok, amelyeket ez a zene ébresztett bennem, hasonlítanak-e a dalokban elmondottakhoz.

Az Andok zenéjével való ismerkedésnek ebben az eufórikus korszakában a véletlen (ha ugyan van ilyen), a keresgélés újabb irányát mutatta meg. Egy antikvárium-ban böngészvén a tenyerembe bújott egy kopottas könyv, mint kiderült egy útleírás Peruról. Azért ekkor már elmosolyodtam, mert feltűnően gyakorivá váltak az olyan „véletlenek”, amelyek mind Peru felé terelgettek engem.

Kezdttem gyanakodni, hogy az a legelső könyv komolyabb változást indított el annál, amit lehetségesnek hittem, és lassan gyötrővé vált a tudat, hogy képtelen vagyok visszaemlékezni legalább a címére, hogy megkereshetném.

Ez a második könyv, csodálatos élmény volt. A továbbiakban szándékosan nem nevezek meg pontosan könyveket és szerzőket, mert amikről beszélni fogok, azok - mint azt a kezdetekkor ígértem - csak mesék, gondolatok és érzelmek, amelyek az ismerkedés útján haladva születtek bennem, szubjektív álmaim egy világról, amely szeretném ha lenne még, de boldoggá tesz, ha legalább valaha volt. A Megtalált kincseim sok-sok film és fotó, még több könyv és rengeteg zene megismerésének, szintézisének az eredménye, s annak, ahogyan a szívemben elrendeződtek, megformálódtak ezek az ismeretek. Egyvalaki azonban kivétel a szerzők sorában: Garcilaso de la Vega, az inka - ahogyan saját magát nevezi. Az ő műveinek Szokoly Endre által készített magyar fordításából viszont mindig szó szerint fogok idézni, mert a helyzetéből fakadó kettősség, a szinte tudathasadásos állapot (egy inka hercegnő és egy spanyol hódító fia) ellenére, írásait hitelesnek tartom. Nyolc évvel a spanyol hódítás után született, és húsz éves koráig élt édesanyja és inka felmenői között Peruban. Rendkívül művelt, tanult, írástudó ifjúvá cseperedett, s módja volt még hiteles forrásokból megismerni hazája történetét. Lehetséges, hogy e kettősség terhe alatt nem tudott teljesen elfogulatlan

maradni, ezt azonban ellensúlyozza a végtelenül gondos, és az aprólékosságig menő hűség és becsületesség, amelylyel beszámol az általa szerzett ismeretekről, sőt, még az információk megszerzésének módjáról is. Peruról és az inka birodalomról írott krónikáiból (amelyek 1609-ben illetve 1617-ben, tehát alig nyolcvan évvel e csodálatos birodalom leigázása után jelentek meg), kihallani vélem annak az embernek a felelősség tudatát aki, mint írást nem ismerő ősök tanult és írástudó leszármazottja, tisztában van minden leírt szó súlyával, amikor az inkák szemszögéből elsőként, rögzíti népe történetét az emberiség számára. Műveit olvasva, alig tudom elhinni, hogy ezek a kristály tisztán megfogalmazott, ma is tökéletesen időszerű elvek, több mint fél évezreddel ezelőtt születtek! Ezért fogadtam el őt véglegesen vezetőmül ebben a bolyongásban, túltéve magam helyenként kétségtelenül nyilvánvaló érintettségének jelein. Emellett természetesen mindenki más véleményét, tapasztalatait és gondolatait örömmel és érdeklődéssel ismerem meg máig is.

Az antikváriumban „hozzám szegődött” perui útleírás egy intelligens, jószemű és jóakarátú utazó alkotása, aki az 1970-es években hosszabb időt töltött Peruban, és az akkori „jelent” örökítette meg, egy turistánál mélyebbre tekintve. Peru múltjáról inkább csak egy-egy műemlék, egy-egy legenda kapcsán esett szó, de ebből az írásból is sejthető volt ennek a népnek tragikus sorsa.

Rendkívüli rokonszenvet váltott ki belőlem mindaz, amit ekkor megtudtam erről az országról. Vonzó és taszító

tényeket egyaránt tárgyilagosan felsorakoztatott a szerző és furcsa volt, hogy az első oldalaktól mély együttérzéssel, szinte elfogultan azonosultam még a kevésbé pozitív helyzetekkel is, mert kezdtem megérteni, milyen drámai múlt következménye mindaz, ami ezekben az években történt.

Ahogy a meleg beköszöntével olvadni kezd a hó a hegyeken és száz meg száz kicsiny vadvizecske indul szédült iramban lefelé, úgy vált ellenállhatatlanul sodróvá érdeklődésem az Andok népei iránt. Könyvtárakban, antikváriumokban és videotékákban mohón kutattam nyomaik után, s legszívesebben örökké az Andok zenéjét hallgattam volna. Barátaim többsége ekkor már kicsit furcsán nézett rám, s mivel tulajdonképpen érthetőnek tartottam épelméjúségem iránti kételyüket, rászoktam, hogy eleve mindenkinek elmondjam viccesen komoly önvédelmi mondatomat: ne törődj velem, tudod, előző életemben indián voltam Peruban! Így már mindenki biztos lehetett abban, hogy kicsit bolond vagyok, s mivel a kétely helyét átvette a bizonyosság, meg is nyugodtak, nem csodálkoztak többé. Sőt, barátaim azon része, akik - éppúgy, mint én - kedvelik a szelíd bolondokat, segített azzal, hogy hajlandó volt meghallgatni újabb és újabb felfedezéseimet, és olykor-olykor megajándékoztak ilyen tárgyú könyvekkel, fotókkal és zenékkal.

Kétségtelen volt tehát, hogy egy nagy szenvedély rabja lettem. Nem könnyű a helyzete annak, aki egy ilyen vonzalom áldozata lesz. Állandó időhiánytól szenvedtem,

hiszen normális, mindennapi teendőim mellett kellett időt szakítani érdeklődésem kielégítésére, s ez bizony nehezen ment. Bűntudat gyötört, hogy amennyi időt csak lehetett elloptam, és a „mániáimnak” szenteltem. Tudtam, hogy ennek a kutatásnak valószínűleg semmi kézzelfogható haszna vagy értelme nincs és nem is lesz, életemben először mégis megengedtem magamnak, hogy energiáimat, melyeket felnőttként szinte korlátlanul a „közügyeknek” szenteltem, legalább részben saját céljaimra használjam fel. Elementáris erejű volt ez a belső készítés, amelynek okát ma sem tudom annál pontosabban megfogalmazni, mint hogy minden újabb ismeret azt az érzést erősítette bennem, hogy ezt valamikor régen már tudtam és most csak „eszembe jut”, visszaemlékszem rá. Ez a megismerési vágy úgy hajtott, mint egy amnéziában szenvedőt, aki minden erejét megfeszítve próbálja megtalálni a múltját. Titokzatos volt és megfoghatatlan, s gyakran éreztem úgy, hogy két kézzel kapkodok a szivárvány után. Dehát a szivárvány ott volt. Ott, fenn az égen.

Alighanem kétséges lesz szavahihetőségem, ha ezek után elmondom, hogy életem javát a teljesen gyakorlatias, kétlábbal a földön járó emberek módján éltem le. Az utóbbi másfél évtizedben azonban különböző dolgok kapcsán egyre többször jutottam arra a következtetésre, hogy túlságosan magabiztos az emberiség. Elhiszi például magáról, hogy kedve szerint változtathat a természet törvényein, és hogy képes lesz uralni e változtatások

következményeit. Azt is sokáig elhitte és híresztelte is magáról, főként Kelet-Európában, hogy mindennek tudja a magyarázatát (hála Istennek mostanában mintha kezdene szerényebbé válni, csak azt nem tudom időben vagyunk-e még), s tagadta, hogy talán a racionalitás birodalmán túl is lehet valami, ha nem is értjük még. Egyre magányosabb és idegenebb voltam ebben a magát tudományosnak mondó, de a természettől, a természetestől egyre távolabbra sodródó világban, és úgy tűnt, hogy mindig előttem jár egy gondolat, amely hívogat és biztat, hogy kövessem, s ha már-már elfeledkezem róla, valamilyen formában ismét fölragyog, hogy emlékeztessen. E racionalitáson túli birodalom területére tartozik mindaz, ami Latin-Amerika kapcsán lejátszódott bennem, s végül megadtam magam. Máig is egy kicsit kívülről, egy kicsit belülről, de mindenképp kíváncsian figyelem, mit hoz még elő lelkem mélyéről, hová vezet még el engem ez az irracionális kötődés.

Számos könyvet olvastam el ezután Peru, az Andok és Dél-Amerika történetéről. Ezen írások egy része tudósok, történészek műve volt és hamarosan megértettem, hogy máig sok még a feltáratlan, helyesebben talán így mondhatnám: feltárhatatlan, megfejthetetlen talány. Azt is észrevettem, hogy az egyes kutatók, régészek, történészek véleménye sok ponton eltér, ellentmond egymásnak. Egy huszadik századi mesemondó számára csak egy dolog tűnik bizonyosnak: Amerikára, így Dél-Amerikára is, csak az Óvilágban mondják azt, hogy Újvilág. Messze az idő-

számítás előtti évezredekben volt fejlett és nagy kultúrák maradványait találták meg ezen a földön. Mosolyognom kell magamon amikor észreveszem, hogy rosszálló morgolódással olvasom egyes kutatók rideg okfejtését arról, hogy ezek az egymást követő kultúrák nem voltak sem nagyok, sem fejlődőképesek, sőt tudok olyan liberális gondolkodót, aki az általam sok tekintetben annyira csodált inka birodalmat egyszerűen koncentrációs tábornak, a kényszermunka birodalmának nevezi. Azért kell mosolyognom, mert különben sírnék. Ismereteim köre Dél-Amerika országainak történetéről egészen bizonyosan hiányos még, az ilyen lekicsinylő megállapítások mégis úgy érintenek, mintha személyes múltamat becsmérelnék. Abból, amit eddig megtudtam e kontinens erős és tehetséges népeiről, abból számomra az derül ki, hogy a legnagyobb csapás, ami érte őket az volt, hogy földjükre betette lábát a gögös és kapzsi Óvilág. Amíg élhettek a maguk rendje és erkölcse szerint - amely bizonyára nem volt egy tökéletes rend, mint ahogy ilyet sehol a világon nem ismerünk -, amíg élvezhették saját bölcsőjük ringásának megtartó és fölnevelő, biztonságos erejét, addig legalább szabadok és a maguk módján elégedettek voltak. Írástudatlanságukban a szájhagyomány (mesemondás!) útján oly bámulatosan őrizték történelmüket, szokásaikat, tudásukat és erkölcseiket (összefoglalva: identitásukat), ahogyan mi most, nemcsak az írás, hanem még az informatika és a multimédia birtokában is képtelenek vagyunk, mert ezeken a csatornákon is nagy százalékban,

csak az identitásunkat szétzúzni igyekvő szennyáradat zúdul reánk. S ezeket a múltjukat őrző, a természetet tisztelő, értő és vele harmóniában élő, fennmaradt emlékei alapján boldognak tűnő népeket a legsötétebb nyomorba, testet és lelket mélyen megalázó gyötrelmes és embertelen alávetettségbe taszította a magára oly büszke, fejlett és keresztény Óvilág, amely megérkezett (rájuk tört), hogy „magához emelje” őket.

Én olyannak szerettem meg Dél-Amerika indiánjait, amilyenek talán a XV. század végéig lehettek. Meséim egy magas erkölcsiségű és emberséges népről szólnak, mert úgy gondolom, világuknak voltak olyan értékei, melyek a mai ember számára is irigylésre méltóak lehetnek. Ezekre szeretnék emlékezni, Garcilaso de la Vega, az inka útmutatásával.

Akikről a mesék szólnak

Ekkorra már körülbelül világos volt számomra, hogy az inka birodalomnak a mai Ecuador, Peru, és Bolívia területére, ezen belül is főként a Peru területére eső történéseivel fogok tovább ismerkedni. Egyrészt a zene világában tett első fölfedezéseim megmutatták, hogy az Andok vidéke a számomra mágikus vonzással bíró hely, másrészt Peruhoz kötődött az összes különös „véletlen” amely folyton megjelent az életemben és éberem tartotta érdeklődésemet, erősítette vonzalmamat e szépséges ország iránt. Így kezdődött el a nagy utazás.

Az inkák történetéről számos könyv született már, s ezekhez a könyvtárakban bárki hozzájuthat, ezért itt csak a legszükségesebb tudnivalókat mondom el. A birodalom fennállását körülbelül 4-500 évre teszik, időtartama tudtommal a mai napig is viták tárgyát képezi, s biztosnak csak az mondható, hogy amikor 1532-ben a spanyol csapatok élén Francisco Pizarro bevonult területére, megkezdődött haláltusája, s néhány évtizedes vergődés után gyakorlatilag a spanyol korona gyarmatává változott e páratlanul szervezett birodalom. Valószínűsíthető, hogy a XI-XII. század táján kezdődött a birodalom alapítása, melynek létrejöttét több fejlett kultúra, (mint chimu, mochica stb.) is megelőzte, s amelynek fővárosa Peru déli részén, a Titicaca tóhoz közeli Cuzco városa volt. Innen indultak a szélrózsa minden irányába az inkák hódító

hadjáratai, melyek az addigra Cuzcoban létrehozott, erős és jól működő államszervezet határait kívánták egyre nagyobb körben kitágítani. Mint már említettem, az Andokban rengeteg féle indián törzs élt, többségük önálló, a többiekétől elzárt és a többiekétől különböző kultúrával és nyelvvvel. Az inkák azt kívánták ezektől a törzsektől miután elfoglalták területeiket, hogy vegyék át, fogadják el törvényeiket és államszervezetüket, s olvadjanak bele önként, a birodalomba. Ahol a meghódított törzsek erre hajlandók voltak, ott jóformán érintetlenül meghagyták életterüket, szokásaikat, legtöbbször vezetőiket is, sőt kultúrájuk legjavát integrálták a magukéba. Az ellenálló népeket fegyveres harcban győzték le, s ha további ellenességességet mutattak, átköltöztették őket a birodalom szilárd és hűséges tartományaiba, vezetőiket és azok leszármazottait az inka uralkodó udvarának környezetében helyezték el, hogy a legkönnyebben vegyék át szokásaikat és erkölcsüket, a leggyorsabban asszimilálódjanak. Kegyetlen módszereket csak elkerülhetetlen esetekben alkalmaztak. Így növelték folyamatosan a birodalom területét, amely fénykorában magában foglalta a mai Ecuador, Peru, Kolumbia, Bolívia és Chile egy részét is.

A mindenkori uralkodó az Inka nevet viselte, ami azt jelenti: a Nap fia. Az első uralkodó, Manco Capac, a Nap nevében alkotta meg az állam törvényeit, s ezek a törvények a Nap iránti feltétlen engedelmességet követelték meg az uralkodótól a legkisebb alattvalóig egyformán, mindenkitől. A törvények betartását rendkívüli

szigorral és gondosan kialakított hierarchiával ellenőrizték, s megszegésükért rendszerint a legszigorúbb büntetés járt. Minden uralkodó kötelezőnek tartotta azonban mind önmagára, mind családjára, mind pedig a magasabb hivatalok előjáróira nézve, a legnagyobb példamutatást az élet minden terén, ezért mielőtt hatalmat vagy tisztséget kaphattak volna, alá kellett vetniük magukat a legkeményebb testi és szellemi iskolázásnak, az akkor létező legmagasabb szintű ismeretek elsajátításának, s képessé kellett válniuk az abszolút fegyelmezett példaadásra.

Az írást nem ismerték, ám számadásaikat, nyilvántartásaikat megdöbbentő pontossággal „vezették” egy különleges csomózási rendszer segítségével. A csomókat tartalmazó gyapjúszálakat quipu-nak nevezték. Írástudatlanságuk ellenére, fantasztikus szervezőképességgel, és mérnöki szintű műszaki tudással rendelkeztek. A birodalom a XV. század végére érte el fénykorát és legnagyobb kiterjedését, s szinte hihetetlen hogy alig egy évszázad alatt több ezer kilométernyi vízvezeték rendszert, lakóépületek, települések tömegét és 22000 km hosszú kiépített úthálózatot hoztak létre, amely az Andok valószínűtlen magasságokban húzódó gerincein át vezetett a birodalom legtávolabbi városaiig.

A történelemkönyvek ma azt írják: a birodalom a nép kizsákmányolására épült. Minden felnőtt alattvaló, 25-50 éves koráig köteles volt adót fizetni, melyet munkában és terményben kellett lerónia. Magántulajdon - az uralkodó-

kat kivéve - praktikusan nem létezett. Minden család művelésre kapott a birodalomtól egy akkora darab földet, házat és munkaeszközöket, amelyekkel a maga és családja számára és egy másik földet, amelyen az állam és az inka számára megtermelhette a szükséges élelmet. E két utóbbi és a birodalomban éppen szükséges közmunkákban való részvétel volt az általa fizetendő adó. Ha a család (ami az inka birodalom alapegységét jelentette) létszáma gyarapodott újabb földdarabot kaptak, ha csökkent, a megfelelő arányban csökkent a művelhető terület, kihalásuk esetén pedig visszakerült az állam tulajdonába.

A birodalom szétzúzásaig 14 uralkodójuk volt, közülük a két utolsó inka, Huáscar és Atahualpa között kiobbant harc a trón megszerzéséért, olyan vizályt és rémületet keltett a birodalomban, ami nagyban hozzájárult a spanyol konkisztádorok könnyű győzelméhez, az 1532. évben. S bár ezt követően próbálták átültetni, meghonosítani a spanyol kultúra értékeit, s az őslakókra kereszténységet kényszeríteni, e szándékkal - úgy vélem - csak gyenge utánzatát hozták létre valaminek, ami az Óvilágban már létezett. Győzelmüket itt, az Újvilágban nem követte más, mint évszázadokon át tartó, rettenetes pusztulás. És eltűnt a föld színéről egy nép, amely uralkodóinak bölcsessége és saját életszemlélete miatt, egyszerűen csak jó akart lenni, mert nincs annál természetesebb. S megsemmisült egy kultúra is, amelyről már nem tudhatjuk meg mivé lehetett volna, mert nyomait belepte az idő, a homok s a vadon. A múlt titkait

mélyre hantolta a kincsei maradványait védelmező indiánok emlékezete.

Síratom őket.

Az inka birodalom alapításának legendáját, édesanyjának, az inka hercegnőnek nagybátyja így beszélte el Garcilaso de la Vegának, akit ezentúl G. de la V.²-nek nevezek:

„...századokkal ezelőtt ez a vidék, amit láatsz, csak néhány nagy hegyből és szakadékból állott, és azokban az időkben az emberek vallás és rend nélkül, fenevadként, oktalan állatként éltek. Nem voltak városaik, sem házaik, nem művelték és nem vetették be a földet, nem öltözködtek, mert sem a gyapotot, sem a gyapjút nem tudták feldolgozni, hogy ruhát készítsenek belőle. Kettesével vagy hármásával éltek együtt, ahogy egymással a föld üregeiben, sziklák repedéseiben, barlangokban összekakadtak.”

„A Mi Atyánk, a Nap, az embereket olyannak látván, amilyeneknek elmondottam neked, megsajnálta őket, és könyörületében a földre küldötte egyik fiát és egyik leányát... ..azt mondván nekik: menjenek amerre akarnak,

² Valamennyi idézet Garcilaso de la Vega Comentarios reales (A királyok története) és a La conquista del Peru (Peru meghódítása) c. műveiből való. (A Szerző.)

és akárhol megállnak enni meg aludni, igyekezzenek a talajba süllyeszteni azt a fél könyök hosszú és két ujj széles aranyrudacskát, amit jelvényül és jelző gyanánt adott nekik. Ahol aztán ez a rúd egyetlen ütésre besüllyed, Mi Atyánk, a Nap, ott akarja, hogy trónjukat és udvarukat megalapítsák. Végül megmondotta nekik: »Amikor a mi szolgálatunkra szorítjátok ezt a népet, okosan és igazságosan, könyörülettel, kegyelmesen és szelíden tegyétek, miként kegyes atya bánik zsenge és szeretett fiaival. Cselekedjétek mindezt engem utánozva és hozzám hasonlatosan, aki jót teszek az egész világgal, világosságom és fényességem adván neki, hogy lássa és gyarapítsa gazdagságát. Melegítem az embereket a hidegben, legelőiket és vetésüket pedig nevelem, gyümölcsöt hozok fáikon és szaporítom jószágukat. Esőt és harmatot adok, és vigyázok rá, hogy naponta megkerüljem a világot, hadd lássam mire van szükség a földön, hogy gondoskodjam róluk és segítsek rajtuk, mint a népek jótevője és fenntartója. Akarom, hogy ti, mint gyermekeim, küldötteim az állati sorban élő emberek javára és tanítására a földön, csak ezt a példát utánozzátok.«”

A Nap küldöttei atyjuk parancsát hűen megtartva, maguk köré gyűjtötték a félvad embereket, s megtanították őket minden tudományra, ami csak szükséges az állati sorból való kiemelkedéshez és az értelmes emberi élethez.

Már itt, az inkák történetének kezdetével ismerkedvén elvarázsolt valami. Feltűnő, hogy a szelídség és a jóakarát

mennyire uralja az egész szemléletet. Más népek meséinek is legtöbbször alapgondolata, hogy a jó legyőzi a rosszat, de majdnem mindig meg kell küzdeni mindenféle gonossággal vagy nehézséggel ahhoz, hogy a „jó elnyerje méltó jutalmát”. Az inkák meséiben is létezik rosszaság és nehézség, de rendszerint valamelyik természeti erő vagy jelenség például a víz, a szél, egy csillag vagy a szivárvány, diadalmaskodik fölötte, érzékletesen bizonyítva szilárd meggyőződésüket, hogy a természetnél okosabbnak vagy erősebbnek lenni lehetetlen, de segítségével bízhatunk, ha együttműködünk vele. Ebben a mítoszvilágban valahogy nincsenek feltételek, magától értetődő, hogy amint a Nap jó, úgy mindannyian jók legyünk. Ugyanígy, mintha az élet legtermészetesebb dolga volna, hogy mindazért a jóért, amit valahonnan kaptunk nemcsak hálásak vagyunk, hanem egyszerűen és valamiféle öntudatos példamutatással és büszkén arra, hogy van mit, tovább is adjuk, egymást is részesítjük ebből a jóból. Az eredetmítoszt követően az első uralkodóról, Manco Capacról, az inkáról szóló legendákban tovább szövődik ez az „ideológia”, melynél szebbel még sohasem találkoztam. Nem tudható pontosan, mennyi ideig uralkodott az első inka, 30-40 éves időtartamot említenek a különböző krónikák, ami még a mai viszonyok között is tiszteletre-méltóan hosszú időnek számít. Ezalatt, mint G. de la V. mondja:

„...letelepítvén népeit, a földművelés, házépítés és az emberi életben szükséges egyéb teendők tanításával

együtt oktatta alattvalóit udvariasságra, társaséletre, testvériességre, ahogy az értelem és a természet törvényei szerint az egyik embernek a másikkal szemben viselkednie kell. Nagyon hatékonyan meggyőzte őket, legyen közöttük örök béke és egyetértés, ne keletkezzék semmilyen gyűlölet és szenvedélyesség, cselekedje ki-ki mindenkivel azt, amit elvár, hogy mindenki vele cselekedjék, mert senkinek sem szabad más törvényt kívánni a maga és mást a többiek részére.”

Ezeket a gondolatokat olvasva, újra meg újra elámulok azon, hogy miért nem volt elegendő fél évezred sem, hogy megtanuljuk és megfogadjuk ezeket az oly régóta ismert, nagyon egyszerű igazságokat?! Az első inka uralkodó törvényeinek igen nagy hányada egy az egyben megszívlelendő lehet ma is (annak ellenére, hogy mi már nem tartjuk barbároknak magunkat!). Nem tudok ellenállni a késztetésnek, hogy felsorolásszerűen idézzek e törvények közül. Ezt a teljesség igénye nélkül teszem, és bár kezdetben úgy terveztem, hogy kiegészítem ezeket történelmi példákkal, végül is letettem erről a szándékomról, mert amit idézek, önmagáért beszél.

Mivel ebben a társadalomban igen nagy jelentősége volt a quipu segítségével vezetett nyilvántartásoknak, ennek megfelelő gondossággal választották ki a kezelésükhöz értő, számadónak nevezett indiánokat:

„... erre a tisztségre, ahogyan bármely más tisztségre, a legkipróbáltabbak közül is azokat választották, akik a leghosszabb időn át a legjobb magatartásúnak bizonyul-

tak. Nem osztogatták a tisztséget pusztán kegy alapján, mert ezeknél az indiánoknál ilyesmi sohasem volt szokásban, hanem mindenkinek erényei szerint."

Jó lehetett akkoriban „alkalmazottnak”, tisztségviselőnek lenni is! Ma, e civilizált világban, a sok-sok éven át csendesen, jól és szakértelemmel végzett munkát senki nem veszi észre, megbecsülésben sincs része, legtöbbször az boldogul, ki a „tűz” közelében ül és buzgón „élesztgeti” azt, s akkor „kegy alapján” megkapja a tisztségeket!

Mai világunkban, mely oly sokat szenved a bűnözéstől, annyi ártatlan ember pusztul el gátlástalan kapzsiság áldozataként és hiába várjuk a méltó büntetést, az gyakran a bíróságok túlterheltségére, vagy mindenféle emberi jogokra hivatkozva késik vagy elmarad, engem elgondolkodtatnak az inkák - az iménti kifogásokat valóban mellőző - törvényei:

„Kormányzatuk fő elve és alapjaként az inkák a birodalmukban keletkező minden gonoszság megelőzésére és megakadályozására véleményük szerint alkalmas törvényt hoztak."

„Úgy vélték, hogy sokakat a büntetés halogatása csábít a bűnözésre, és hogy a polgári perek a sok fellebbezés, bizonyítás meg mérlegelés következtében örökkévalókká válnak. A szegények, nehogy annyi zaklatást és halogatást szenvedjenek, kénytelenek lemondani igazukról, és veszni hagyni követelésüket, mert annak, hogy tízet behajtsanak, harminc a költsége. Ezért gondoskodott arról az inka, hogy minden faluban a lakosság egymás közötti

pereiben jogerős ítélet hozatalára alkalmas bíró legyen.”

„Ezért nem volt csavargás, sem munkakerülés és senki sem merészelt tilos dolgot művelni, mert a vádló közel, a büntetés pedig szigorú volt.”

Ugyancsak naponta vív szópárbajt Magyarországon a jogászok és a lakosság egy része, a halálbüntetést illetően. A jogászok szerint a nemzetközi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a halálbüntetésnek nincs visszatartó ereje. Az inkák világában ez még úgylátszik másképpen volt, legalábbis ez derül ki G. de la V. szavaiból:

„Ami a törvények szigorát illeti (a legenyhébb bűncselekményre is, mint már említettük halálbüntetést szabott ki)³, elmondhatjuk: valóban barbár törvényeik voltak. Alaposan fontolóra véve azonban a hasznot, ami ugyanebből a szigorúságból a társadalomra származott, elmondhatjuk, hogy törvénykezésük a társadalmukból a rosszat kiirtani akaró, bölcs emberek törvénye volt. Mert a törvényes büntetés kemény végrehajtása s az emberek természetes életvágya meg halálfélelme meggyűlöltette velük a halálba vivő okot, a bűnt. Ebből következett, hogy az inka birodalomban egész esztendőn át alig követtek el büntetendő cselekményt. Az inka egész 1300 mérföld hosszúságú birodalmát, ahol annyiféle nyelven beszélő annyi fajta nép élt, ugyanazokkal a törvényekkel és ren-

³ Más helyen G. de la V. erről azt mondja, hogy minden bűncselekményre a minősége szerint halált, korbácsot, száműzetést, vagy más hasonlót szabtak ki. (A Szerző.)

deletekkel kormányozta, mintha az egész nem lett volna egyetlen háznál több."

Azt hiszem, ehhez tényleg nincs mit hozzátenni. Különösen, ha tovább tanulmányozzuk ennek a gondolkodásmódnak a természetrajzát:

„Sohasem büntettek pénzbírsággal, sem vagyonelkobzással, mert azt tartották: a bűnöst vagyonával büntetni, de életben hagyni - nem a társadalmat szabadítja meg a gonosztevőktől, hanem a gonosztevőket a vagyonuktól, és így még nagyobb bűnök elkövetésére hagy szabadságot nekik."

Talán, ha egyszer valaki feldolgozná a visszaeső bűnözők történetét és statisztikát készítené, megtudhatnánk, tévedtek-e az inkák. Tartok tőle, hogy nem.

Bizonyára nem vagyok egyedül azzal a szomorúsággal, amely elfog, amikor kamaszok, sőt gyakran már kisgyermekkorban tapasztalom a kíméletlenséget, a vandalizmus burjánzását, az emberi együttélés minimális követelményeinek gondolkodás nélkül való felrúgását. Az első indulat csillapultával többnyire arra a gondolatra jutok, hogy elsősorban nem ez a szerencsétlen kölyök tehet arról, hogy ilyenné lett, hanem a család, a környezet, amelyben nevelkedik. Hiszen a mintáknak csak kis része érkezik a génjeinkből, nagyobbik felét abból a közegből merítjük, amelyben felnövünk, ezért alighanem a szülőket kellene elsőként alaposan elfenekelni. Valósággal megdöbbsenem, amikor G. de la V.-nél erről a következőket olvastam, miután elmondta, hogy a gyermekeket is meg-

büntették, ha rosszat tettek, de figyelembe vették fiatal korát, s eszerint változtatták a büntetés mértékét:

„Az apát viszont, mert gyermekét kicsiny korától fogva nem nevelte és oktatta úgy, hogy ne csintalankodjék, és ne sajátítson el rossz szokásokat, kegyetlenül megbüntették. ...Az apák oktatása alól a fiúk az indiánok természetétől fogva egyébként is szelíd jelleménél még szelídebben kerültek ki, olyannyira, hogy köztük és a szelíd bárányok között nem volt különbség.”

Ez bizonyára túlzás, de farkasokkal teli világunkból nagyon-nagyon vágyom a bárányok közé, még azt a kockázatot is vállalom, hogy én is szülő - tehát felelősségre vonható vagyok!

Lehet, hogy sokak számára túl szigorúnak tűnik ez világ, s aggódva gondolnak a szent és sérthetetlen személyiségi jogokra, én azonban azokra gondolok, akik egyre nagyobb számban veszteseik a mai liberalizmusnak, személyiségi jogaikkal senki sem törődik s magukon segíteni módjuk sincs, mert *„hogy tízet behajtsanak, harminc a költsége”*, s harminc általában nincs nekik. És olyan államuk sincs, amely igazságot szolgáltatna, még az életük tartama alatt! A személyiségi jogok különösen erős védelmére egyébként, csak olyan államokban van szükség, melyeknek törvényei lehetővé teszik e jogok minduntalan való megsértését, tehát nem jó törvények!

Nem kell félni egy olyan államtól, amely csak tisztességet és munkát kíván alattvalóitól, s cserében a védelemnek számos, majd később elmesélendő fajtáját nyújtja. S ha

akkor éltem volna, nem féltem volna attól az uralkodótól sem, aki érezvén, hogy közeledik a vég, összehívta rokonait és alattvalóit s így rendelkezett G. de la V. tolmácsolása szerint:

„Meghagyta, hogy a Nap törvényeit és parancsolatait hozzá hasonlatosan tartassák be, és azok megtartásában legyenek az elsők, adjanak ebben példát a hűbéreseknek. Legyenek szelídek és kegyesek, az indiánokat szeretettel, jósággal vonzva, ne pedig erőszakkal hajtsák uralmuk alá, mert sohase lesz jó hűbéres, akit kényszerítenek. Ne okozzanak egymásnak sérelmeket, tartsák meg az igazságot. Végül megmondotta nekik: erényeikkel mutassák meg, hogy a Nap fiai, s cselekedeteikkel erősítsék meg, amit szóval hirdetnek, hogy az indiánok higgyenek is nekik. Nehogy az indiánok, látva, hogy más a szavuk és más a cselekedetük, hamisságot találjanak bennük. Megparancsolta még nekik, hogy mindazt, amit meghagyott, hagyják meg ők is fiaiknak, utódaiknak, nemzedékről nemzedékre, hogy engedelmesen megtartsák, amit atyja, a Nap parancsolt. Erősítsék meg, hogy ezek az ő szavai, és mindezt így hagyta meg nekik végrendelete és végső akarata gyanánt.”

Egyre biztosabb vagyok benne, hogy egykor indián voltam Peruban. S abban is, hogy boldog voltam ott, még akkor is, ha esetleg én voltam a legtöbbet dolgozó, legkisebb alattvaló a hatalmas birodalomban. Mert egyértelmű, becsületes és értelmes volt amit kívántak tőlem,

könnyen belátható volt, hogy a többség számára is az és érvényesültek személyiségi jogaim is, hiszen családommal együtt megkaptam, amire szükségem volt, és jószívvvel tudtam elfogadni a játékszabályokat!

Az, hogy Manco Capac nem élt hiába, jól látható abból a szívet melengető tényből, hogy egy évszázadokon át írást nem ismerő társadalom több, mint háromszáz évvel később élt gyermeke, Garcilaso de la Vega, az inka - Manco Capac utolsó rendelkezésének megfelelően - még átvehette őseitől az első uralkodó szóban megőrzött végakarátát. S továbbadhatta nékem, aki nála csaknem félezer évvel később születtem, s aki nagyon hálás vagyok ezért a múltból érkezett üzenetért.

A szelídség népe

A szelídség az én szótáramban az erősek tulajdonsága. Azoké, akiknek szellemi, lelki vagy testi erőből annyit jutott, hogy akár vissza is élhetnének vele. Az igazi szelíd azonban önszántából a maga és környezete javára fordítja legjobb képességeit. Azt hiszem, a szelídek szerencsés emberek, mert bennük teremtő erővé válik még a bánat is, s képesek megőrizni szívükben, kicsordult könnyeikből a ragyogást.

Minél több könyvet sikerült találnom az inkák történetéről, annál inkább elgondolkoztattott, hogy mi mindent jelent egy nép életében, ha nem ismeri az írást. A különböző stílusú, szándékú és természetű szerzők műveit olvasva meglepett, hogy ez a sok eltérő álláspontot képviselő ember, néhány dologban nagyon hasonlóan vélekedett. Az egyik ilyen, egyetértés tárgyát képező momentum például az, hogy legtöbbször rácsodálkoztak az indiánok intelligenciájára, udvarias és jóakarátú magatartására és szókincsük, beszédjük választékosságára. E tekintetben az első bizonyíték számomra maga Garcilaso de la Vega. Az ő egész gondolat- és érzésvilága, valamint informátorainak, rokonainak, barátainak szavai egyaránt egy különlegesen tisztán, logikusan, reálisan és nemesen gondolkodó népet mutatnak.

Az évszázadok óta az írás használatával élő társadalmak, hajlamosak eleve barbár népeknek gondolni az írást

nem ismerőket. Az inkák gondolkodásmódjáról egyre többet megtudván, és egyre több, nagy megbecsülésre és tiszteletre érdemes vonást fölfedezve benne, eltöprengtem azon, hogyan lehetett egy ily hatalmas területen fekvő birodalmat a szóbeliség útján kormányozni. És hogyan lehetett elérni, hogy az első inka uralkodó törvényei, évszázadok múltán is változatlanul éljenek és úgy működjenek, mintha „*az egész nem lett volna egyetlen háznál több*” - ahogyan G. de la V. írta. Minél tovább forgatom fejemben ezt a gondolatkört, annál inkább úgy tűnik, hogy a szóbeliségnek igen sok, kifejezetten előnyös következménye lehet.

Ilyen például a szóbeliségnek az erkölcsökre gyakorolt hatása. Képzeljük el: mivé lenne egy verbális közlésekkel működő világ, ha a kimondott szónak nem volna megmásíthatatlan, kötelező ereje! Az ilyen társadalomnak bármely szintjét nézzük is, egyformán fontos a kimondott szó megtartása, a családoktól a kormányzatig egyaránt. A kimondott szó megbízhatósága nélkül fölborulna a teljes rendszer, átláthatatlan káosz és életképtelenség lenne úrrá, mert az alattvalók sohasem tudnák engedelmesséjének-e vagy sem, az uralkodók pedig nem lehetnének biztosak abban, hogy a birodalmuk érdekében hozott döntéseiket végrehajtják-e. Az első, és legnagyobb következmény tehát az, hogy már csak az egymásrautaltság miatt is, a hazugság szinte nem létezett ebben a társadalomban. Nem véletlen, hogy az inkák köszönése így szólt: Ne légy tolvaj, ne légy hazug, ne légy lusta! Ennek

betartása egyszerűen létszükséglet volt a társadalom minden tagja számára, s azt hiszem, ahol egy egész nép megízlelte az igazmondásból származó sok-sok jót, ott szinte automatikusan alakul ki egy eredendően morális gondolkodásmód, ennek minden áldásával.

Hasonlóképpen egészen különös hatásai lehetnek annak, ha egy nép az egész múltját és jelenének valamennyi törvényét kénytelen állandóan „fejben tartani”, és történelmét úgy őrzi, ahogyan másutt mesét mondanak - szájhagyomány útján. A mesemondásnak pedig ismét csak számos csodálatos hatása van. Egyrészt általános szokássá kell, hogy váljon a családokban a mesélés, melynek során a szülők átadhatják gyermekeiknek a tudnivalókat, a törvények ismeretét s az ősök emlékezetét. A tény, hogy beszélgetnek, manapság a szinte elérhetetlen vágyálmok közé tartozik. Másrészt lehet olyan, igen lényeges folyamánya is, hogy az ilyen meséken fölnőtt gyermek nagyon pontosan tudja helyét a világban, a szülőföldjén s a természetben. A ma oly gyakran emlegetett identitástudat sokkal erősebb benne, mint napjaink emberében, aki vagy elolvassa a múltját vagy nem, s elég tétován hányódik napi politikai viharocskák között, nem lelvén olyan biztos fogódzót, mint a kimondott szó feltétlen igazsága.

Az indiánok sokak által megcsodált fürge észjárása és intelligenciája, szintén szoros összefüggésben lehet a szóbeliséggel. Az az ember, kinek nincs betűje és nincsen cédulája, hogy mindent följegyezzen, kénytelen agyát

folytonosan tornáztatva, az észben tartandókat újra és újra elismételni, s ezzel észrevétlenül és folyamatosan csiszolja, műveli elméjét.

Számtalanszor végiggondoltam az inka birodalom számomra föl nem fogható bukását, a tényt, hogy 150 spanyol lovas, térdre kényszeríthetett egy kitűnően szervezett államot, s több tízezres hadsereggel bíró uralkodóját elfoghatta. Fájó szívvel gondolok arra, hogy egy nép, amely évszázadokon át bízhatott a kimondott szó szentségében, óhatatlanul végtelenül jóhiszeművé, sőt, hiszékennyé válik. Lehet, hogy az inkák saját jóhiszeműségük áldozatai lettek, amikor számukra természetes módon elhitték a konkisztádorok barátságot és a birodalom „helyreállítását” ígérő szavait egy olyan pillanatban, amikor évszázadok óta először, egy belső viszály megzavarta és megosztotta a békességhez, hűséghez és engedelmességhez szokott indiánokat. Erre a mesébe illő jóhiszeműségre álljon itt egy példa, melyet szinte minden krónikában megemlítenek, de én ismét G. de la V.-t idézem:

„...csodálkoztak azonban az indiánok az új vendégek külseje, öltözete, fegyverei és lovai láttán.⁴ ...istenként imádták őket, s eléggé nem magasztalható módon szolgálták a spanyolokat, és ajándékokat adtak nekik. Olyannyira, hogy mert a lovak zabláját, miként a cas-

⁴ Az inkák nem ismerték a lovat, ezért új isteneknek gondolták a spanyolokat. (A Szerző.)

samarcaiak, ők is a lovak táplálékának hitték, sok aranyat meg ezüstöt hoztak számukra, kérlelve az állatokat, hogy egyék meg ezeket a vasnál jobb fémeket. A spanyolok jót mulattak az indiánok tudatlanságán, s ahogy Cassamarcában, itt is biztatták őket, csak hozzanak sokat ebből a táplálékból, tegyék a széna és a kukorica alá, hogy a lovak, ezek a nagyevők, mindet megegyék. Az indiánok így is cselekedtek.”

Szókinsük gazdagságáról G. de la V. egy helyütt például ezt mondja:

„Eddig a hosszú elbeszélés, amit kérésemre ez az inka, anyám nagybátyja nekem elmondott, és amit én igyekeztem anyám nyelvéből, ami az inkáé⁵, idegen nyelvre, kasztíliaira híven lefordítani, habár nem írtam azokkal a magasztos szavakkal, ahogy az inka beszélt, sem nyelve minden kifejezésével. Mivel ennek a nyelvnek annyi a kifejezése, hogy annál, amit leírtam, sokkal terjedelmesebb lett volna.”

Ahogy sorakoznak ezek a jellegzetességek, lassan kibontakozik a kép, amelyből látható: e nép alaptörvényeiben becsületes, a gondolkodásban gyakorlott és járatos, beszédében gazdag és változatos volt - aligha lehet mindezek után barbárnak nevezni.

Egyes történészek utalnak rá, hogy e (más történészek által) kizsákmányolónak nevezett társadalom, szá-

⁵ A runa-simi nyelv volt az inkák hivatalos nyelve, melyet Pachacutec inka tett kötelezővé, s melyet ma quechua nyelvnek nevezünk. (A Szerző.)

mos tekintetben olyan biztonságot nyújtott népének, melyre talán azóta sem találunk másutt példát. Azt hiszem abban az időben még merészeltek kimondani olyasmit, amit a demokráciákban nem szokás. Azt tudniillik, hogy sajnos, van az emberiségnek egy nagyon kicsi része, amely gondolkodásra, előrelátásra, tervezésre és irányításra született, van egy másik kis része, amely képes közvetlen segítséget adni ehhez az előzőeknek és van egy lényegesen nagyobb hányada, amely a jól megtervezett és megszervezett dolgok végrehajtásához ért a legjobban. És ez a legnagyobb hányad éppen olyan értékes, mint az előző kettő, mert nélkülük nyugodtan éhen halhatnának a legnagyobb gondolkodók. Azt hiszem, valami ilyesmi lehetett az, amit az inka birodalomban bölcs vezető és egyszerű földművelő egyaránt tudott, ezért fogadta el zúgolódás nélkül ki-ki a maga helyét, és kölcsönösen óvták és segítették egymást. Olvasmányaim alapján nekem úgy tűnik, hogy ez a társadalom nem elnyomta, hanem saját jól felfogott érdekében, a birodalom hasznára, engedte működni és kellően meg is becsülte tehetséges és becsületes alattvalóit, amint ez a tisztségviselők kiválasztásának módjából is jól látható. Számos más szempont is alátámasztani látszik azt, hogy a nép nem érezte kizsákmányoltnak és boldogtalannak magát e társadalomban. Több forrásból olvasható, hogy az inka uralkodók és családjaik, nagy gondot fordítottak a minden téren való példamutatásra és az alattvalóikhoz való vonzó, szeretetteljes és örömmel követhető viszony kialakítására. Ez azt

is jelenti, hogy a maguk területén éppen olyan keményen dolgoztak és teljesítettek, mint népük, s szigorúan megkövetelték ezt a középső, tisztviselő rétegtől is. Az első pillanatban valóban riasztónak látszó, szinte a besúgó hálózat érzetét keltő hierarchia, amely pl. a köztisztviselők ellenőrzését volt hivatott szolgálni, egyszerűen lehetetlené tette a korrupciót. Olyan szigorú és azonnali megtorlás követte ugyanis a hatalommal való visszaélést, amit senki sem kockáztatott, s fokozottan hatásos volt amiatt, hogy az olyan tisztviselőt, akinek tudomása volt valamely visszaélésről de nem jelentette, háromszorosan büntették a törvénytelen elhallgatása miatt. Ha körülnézek mai világunkban annak tudatában, hogy mindez úgy jelent meg a gyakorlatban, hogy a bűnözés oly ritka volt, mint a fehér holló, akkor, úgy találom, nem is volt ez olyan kegyetlen rendszer, hiszen egyszerűen csak becsületesnek kellett lenni a társadalom minden szintjén, s ez beláthatatlan előnyöket hozott, ugyancsak a társadalom minden szintjén. S egy népnek, amely igazmondáshoz szokott, úgy hiszem ez egyáltalán nem volt nehéz. Amint fölváltotta e szigorú rendet a spanyolok sokkal megengedőbb jogi gyakorlata, azonnal megkezdődött az erkölcsök viharos gyorsaságú romlása, bizonyítván, hogy az egészre nézve jobb, a következetes szigor.

A „népnyúzó” kizsákmányolás látszatával kapcsolatban érdemes megnézni azt a besorolást, amellyel a birodalom lakóit életkoruk szerint számba vették, és a következő kategóriákba osztották: csecsemők, járni kezdők, 3-6 éve-

sek, kenyérevésre jogosultak, 8-15 éves fiúk, ültetvény-
munkára alkalmasak, kamaszok, 25-50 éves férfiak,
öregék, aluszékony aggastyánok. E felsorolás mutatja,
hogy születésétől kezdve számon tartottak minden kor-
osztályt, s amint az természetes volt ebben a társadalom-
ban, már a legkisebbekre is vonatkozott a két alapelv:
mértékletesség és munka. Tudták ugyanis, hogy a tétlen-
ség és a lustaság melegágya minden bűnnek. Az is kitű-
nik a krónikákból, hogy az igazi adófizető korosztályt
valószínűleg a 25-50 közöttiek alkották. Az általuk meg-
termelt és beszolgáltató termény azonban nemcsak az
uralkodókat táplálta. A birodalom minden lakott terü-
letén, hatalmas tárolókba gyűjtötték az uralkodók a
termékfölösleget, s szétosztották azt a társadalom rászor-
ult, idős, beteg vagy elemi csapást szenvedett tagjai
között, megélhetésüket és védelmüket minden körülmé-
nyek között biztosítva. Van ilyen manapság valahol a vilá-
gon?

Az uralkodók voltak az ünnepek legfőbb szervezői,
támogatói és részben finanszírozói (rossz nyelvek szerint
azért, mert tudták, hogy az agyon gyötört népből néha ki
kell engedni a „gőzt”). Bonyolultságuk és sokféleségük
miatt, nem szeretnék most itt az ünnepek mibenlétével
foglalkozni. Többféle véleményt ismertem meg erről,
s felkaptam a fejem, amikor egy helyütt azt olvastam,
hogy ennek a szegény, kizsákmányolt népnek, évi 158
pihenő vagy ünnepnapja volt, melyek közül többnek a
méltó megünnepléséhez ételt és italt számolatlan bőség-

ben biztosított az uralkodó. Ha jól számolom, nálunk 30 évi munkaviszony után sincs ennyi pihenőnapja (egy természetesen nem agyon sanyargatott, nem kizsigerelt és szociálisan érzékenyen kezelt!) dolgozónak, s nem tapasztaltam még, hogy ünnepeim költségéhez bárki hozzájárult volna az állam részéről!

Szeretném újra hangsúlyozni, hogy amiket eddig elmondtam, azok nem egy történész tudományos fejtegetései, csak egy becsületes világ után sóvárgó hétköznapi ember gondolatai, aki azt hiszi, hogy ez is egy lehetséges nézőpont és talán emberibb, mint néhány jegy alapján, kategorikusan besorolni egy különleges erényekkel bíró, sok tekintetben nagyszerű, de természetesen hibáktól sem mentes világot a jól megszokott történelmi meghatározások egyikébe. Minél többet tudok meg az inkák mentalitásáról, annál gyakrabban jutnak eszembe szeretett íróm, Antoine de Saint-Exupéry szavai. Évszázadokkal az inkák fénykora után írta e szavakat, de akár róluk is szólhatnának:

„Megértettem, az a fontos, hogy mindenek előtt megkülönböztessük a hódítást a kényszerőtől. Meghódítani annyit tesz, mint megtéríteni. Kényszeríteni egyet jelent a bebörtönzéssel. Ha meghódítlak, akkor embert szabadítok fel. Ha kényszerítlek, akkor embert tiprok el. A hódítás önmagad építése benned és általad. A kényszer: sorba rakott, csupa egyforma kő, amelyekből semmi sem születik.”

Úgy tűnik, mintha az inkák már tudták volna ezt, amikor birodalmuk fölvirágoztatásán fáradoztak. E gondolat fényében hol van az igazság? Ki volt igazi hódító?! A Konkisztádor? A Pap? Vagy az Inka?

Talán csak sajátos látásmódom miatt gondolom így, de e nép építkezési stílusa is a szelídség egy fajtáját jeleníti meg előttem. Épületeik szerkezeti- és formavilágában erkölcsi rendjük eltökélt szilárdságát és tisztaságát vélem fölfedezni, építő anyagaik megmunkálása, a természetes formák őrzése fantasztikus erejük alkotó munkába fogását, e megőrzött formák harmonikus egymáshoz illesztése pedig szelídségüket bizonyítja nekem.

Megrendítő számomra, hogy ez az Óvilág lakói által primitívnek és barbárnak nevezett nép, az inkák népe, milyen magától értetődő bölcsességgel óvta és gondozta a természet kincseit, milyen csodálatra méltó előrelátással vigyázott az egyensúly megtartására és - a mai haszonelvűségtől teljesen eltérően - gondolt a jövőre, a holnapra is. E nagyszerű természetvédelmi tevékenységet jól érzékelteti G. de la V. vadászatról szóló beszámolója:

„...Mindezt a nagy állatseregletet kézzel fogták meg. A szarvasfélék, mármint a szarvas, dām vad és őz nőstényeit azután elengedték, mert nem volt használható a gyapjuk. A nagyon öregeket és tenyésztésre alkalmatlanokat megölték. Az apaállatnak szükséges fiatal bikák és bakok javát, a legjobb növésűeket szintén elbocsátották, a többit pedig mind megölték, a húsuikat szétosztották a köznép között. A huanacukat és vicuñákat, miután gyapjukat

lenyírták, szintén elengedték. Számba vették azonban ezeket a vadon élő állatokat, miként ha szelídek lettek volna, és az évkönyvet helyettesítő quipukban fajták szerint feljegyezték, külön osztva a hímeket és a nőstényeket. A megölt állatok számát... szintén feljegyezték, hogy megtudják, mennyi pusztult el, és mennyi maradt életben, így a következő vadászaton láthatták a szaporulatot.

...Ilyen vadászatot - egyiktől a másikig három évet kihagyva - minden kerületben négyévenként tartottak, mert az indiánok azt mondják, ennyi idő kell, míg a vicuña gyapja teljesen kinő... Azért sem vadásztak rá sűrűbben, hogy ennek a vadon élő állatnak jusson ideje a szaporodásra, és ne éljen annyi félelemben, ahogyan élne, ha az indiánoknak kevés hasznára, de az állatok nagyobb kárára minden évben hajtóvadászatot tartanának rája.

...Saját maguk és udvaruk gyönyörűségére ebben a rendben vadásztak az inkák mindvégig földjeiken. Felhasználták alattvalóikat, óvták és a jövőre feljavították a vadállományt."

Kérdezem: mi ez, ha nem a szelídség maga?

Végül még egy gondolat, ami valószínűleg az alapja mindannak, amiért az inkák népe - a mesemondó szerint -, a szelídség népe volt.

Mindig sokat jelentett számomra az a szó, hogy anyaföld. A meghitt és bensőséges szeretet is, amely a hazámhoz fűz, ehhez a fogalomhoz kötődik. A hazát elsősorban a természet, a táj és az emberek jelentik nekem, s

természetesen a történelem. Meggyőződésem, hogy egy táj valamennyi természeti adottságával, domborzati viszonyaival, élővilágának jellegzetességeivel megjelenik a rajta élő nép jellemében, s azt hiszem ugyanígy, semmiféle lakmusszal ki nem mutatható módon jelenik meg a génekben a múlt. Az az ember, aki Peru tájain minden nap az időjárás kiszámíthatatlan szélsőségei között, földrengések és vulkánkitörések árnyékában él, nagyon pontosan és reálisan ismeri saját helyét e földön. Jól tudja milyen esendő, s ezért kellő tisztelettel és alázattal igyekszik belesimulni a természet szövetébe, s övéivel, a véreivel szorosán összefogva, megbonthatatlan szövetségben igyekszik vigyázni rá, meghálálni éltető kegyét. Természetes, hogy imádja a napot, a holdat, az esőt, a szelet, a folyókat és óceánokat, a szivárványt, s a csillagokat. Magától értetődőnek érzem, hogy megosztja velük ételét-italát, hogy róluk szólnak meséi s dalai - melyek számomra olyanok, mint a legszebb imák. Hogyan lehetne csodálkozni házának szerénységén, s azon a ma már mesének tűnő életformán, hogy nem kívánt gyűjteni, fölhalmozni, gazdagodni csak élni. Hiszen az Andok lakója alighanem tudja: lehet, hogy a következő órában megmozdul a föld, vagy leszakad a hegy, s mindegy, hogy akit a hátán hordott gazdag vagy szegény. Egy-egy földrengés egész városokat, egyszerre emberek tízezreit semmisített már meg ezen a tájon. Tudják: kérni lehet csak Pachamama, a Földanya irgalmát, s igyekezni, hogy vigyázó, óvó szeretettel hálálják meg bőkezűségét és kerüljék

haragját. Úgy gondolom ezért képes az Andok embere még ma is, iszonyú magasságokba a hátán cipelni vissza a lemosódott termőföldet. Föl, abba a ritka levegőjű magasságba, ahová már nem követheti a „civilizált” világ, mert ahhoz már túl erőtlen, satnya és tunya. Itt már nem tudják elvenni földjét, igába fogni erejét. Itt már csak az indián képes előteremteni az élethez valót, s kevéssel beéri, cserébe az egyedül itt megőrizhető szabadságért és függetlenségért.

Tükörcserepek

Mindazok a momentumok, amelyek megragadtak engem e földrész lakóinak hétköznapjaiban és amelyeket szeretnék megosztani mindenkivel, mert szépnek, figyelemre és követésre méltónak érzek, mindezek egy valaha pompásan csillogó tükör, összetört cserepeire emlékeztetnek. Némely darabkája őrzi még a Nap arcának vakító ragyogását, némelyik a Hold szelíd ezüstjét, egyik-másik egy-egy kis csillagot, s olyan is van, amely ma már csak a vakság szomorú sötétjét mutatja.

Peru természeti adottságaival ismerkedve elsőként a „félelmetesen szép” jelző jutott eszembe. Észak-déli irányban területének jelentős részét az Andok kettős láncolata foglalja el, melynek csúcsai helyenként a 6000 métert is jóval túlnövik, sokuk örökös hósipkát visel, némelyik titokzatos és rettegett párákat lehel, füstje és morgása kitöréssel fenyeget, mélységes tiszteletre, örökös imádkozásra és áldozatok felajánlására készítette ezzel a környékén lakókat. A hegláncok nyaktörő útjai teljes mértékben kiszolgáltatottak az időjárás szeszélyének, s vagy járhatók éppen, vagy elzárják áradó folyók és leszakadt sziklatömbök. Csak a helybéliek tanulták meg félelem nélkül végigutazni őket. A láncok között 3-4000 méter magasban húzódó fennsíkok váltakoznak többszáz métert zuhanó meredek hegyfalakkal és alant, a völgyek mélyén kanyargó, zuhogó, habzó, tomboló folyókkal,

szelíd, langyos, virágzó és termékeny völgyekkel. Kelet felé az Amazonas gyűjti be az Andok lejtőiről lezúduló vizeket, s a fönt, a kezdeteknél még karcsú és fürge kis folyók, hatalmas, hömpölygő, lusta árrá összesímulva balagnak a szubtrópusi őserdők között az Atlanti óceán felé. Nyugaton, a Csendes óceán partját, szinte az ország teljes hosszában, sivatag borítja, melyet csak itt-ott szakít meg egy-egy folyóvölgy körül alakult kis oázis. Mint mindenütt ebben az országban, itt is, teljesen még fel nem tárt, fantasztikus kultúrák nyomai találhatóak, ezek maradványait, szövegeteit, kerámiáit, csontjait és múmiáit őrzik az izzó homok.

Könnyű Peruról mesét mondani, mást talán nem is lehet, mint mesét. Mivel az inkák előtt és uralmuk idején nem ismerték az írást, múltjuk gyakran hitek és álmok ködébe vész, s bár a mai, korszerű tudomány megfeszített erővel igyekszik feltárni évezredek történetét - e mese mondója úgy hiszi -, az inkák s az Andok, fenséges hallgatással megőrzik titkukat. Közel két évszázad óta mindig újabb és újabb kutatók indulnak megfejteni e rejtélyeket, s a technika fejlődésével tán megállapíthatják egy-egy tárgyi emlék készítésének módját és idejét vagy anyagának mibenlétét s más részletkérdéseket, a lényeg azonban, az a lélek és erő, amely e misztikus birodalmat a legendáktól övezett andoki világban létrehozta - valószínűleg örök találgatások tárgya marad. Talán csak néhány kutató mint pl. Maria Reiche, a Nazca rejtély megszállott kutatója, akit egy életre rabulejtett e titkokkal és megpróbáltatásokkal

teli világ, talán csak előttük fedti fel múltjának néhány epizódját e különleges föld és hajdanvolt embere.

A sok-sok meghallgatott zene és a könyvek, fotók után a filmek hoztak újabb hatalmas élményt, mely kiteljesítette és tovább fokozta elkötelezett szeretetemet Peru ősi és mai lakói iránt egyaránt. A következőkben megkísérlek konkrétan megmutatni olyan dolgokat, amelyek gondolatokat, példákat, mintákat - és nem utolsó sorban örömet és gyönyörűséget nyújthatnak nekünk, akik e korszerűnek mondott század - gyakran úgy érzem, a Nap fiainál sokkal esendőbb - gyermekei vagyunk.

♦ Egy nemzetközi kutatócsoport dokumentumfilmet készített az Andokban folytatott kísérleteiről, amelyekkel rekonstruálni próbálták az inka építészet fantasztikus alkotásainak létrehozását. Különböző szakterületek, különböző nemzetiségű tudósai mutatták be elképzeléseiket arról, hogyan voltak képesek az inkák olykor száz tonna súlyt is meghaladó kőtömböket mozgatni és fölemelni. Láthattuk a megvalósításra tett kísérleteket, s közben bőséges képi anyagot az Andok tájairól. A hegyek szerelmeként nem lepett meg az a boldogságérzettel határos, mélységes csodálat amit e látvány kiváltott belőlem. Csak az lepett meg, hogy volt ebben az érzésben valami szokatlan, új szín, sokszor éreztem úgy, hogy itt fogom megtalálni azt a tudást, amit valamikor elvesztettem, de emléke állandóan hívogat.

Ami a táj szépségén túl megdöbbenett, az egy nem várt felfedezés volt. Nem a tudósoké, hanem az enyém. Miközben egymás után jelentek meg a kísérletek, melyekkel utánozni próbálták azt, ahogyan az inkák ilyen monumentális kőtömböket mozgatni és utaztatni tudtak, a szinte elkerülhetetlen veszélyes helyzetekben, kivétel nélkül mindig barna arcok, barna kezek és lábak voltak jelen, s a rettenetes fizikai teher és kockázat, mindig az indiánoké maradt. Természetesen tudom, hogy ezért a munkáért nyilván fizetést kaptak, talán többet is mint életükben addig bármiért, csak éppen azt, amire vállalkoztak - az életük kockáztatását -, nem lehet megfizetni, s a kiművelt emberfő nagyon jól tudja ezt. Amint azt is, hogy a saját fajtájából valóknak nem tudna annyit fizetni, hogy vállaljanak ekkora kockázatot. Meg azt is, hogy a saját fajtájából valók egyszerűen nem is képesek - sem fizikailag, sem lelkileg - arra az összefogásra, amivel e műveletek megvalósíthatók. Elgondolkoztam azon is, miféle rend van ezen a világon, hogy a mások vérén, több száz indián erején szerzett tapasztalásokat egy-két fehér ember publikálja majd, s megdicsőül általa. Az egyszerű „végrehajtók”, az indiánok pedig büszkék lesznek, hogy részt vehettek ebben, nem is sejtve, hogy ezerszer többet tudnak erről bárkinél, mert génjeikben hordják e tudást, de évszázadok óta sok különböző nemzet és hatalom öröködi azon, nehogy módjuk legyen tudatára ébredni képességeiknek, s ismét fölmutatni tehetségüket.

Lázadó és keserű gondolataim önkéntelenül is mosolyba fordultak, miközben néztem, ahogyan 100-150 ember birkózik a feladattal: kilométerekre elhúzni egy hatalmas követ. Ahogyan kötelekkel körülfonták, tolták-vonták s közben mindegyik mondta-mondta a magáét, az ötleteit, a biztatást, dallamos nyelvük összemosódó csobogása hűen érzékeltette, mint egyesülnek egyetlen odaadó, sürgölődő akarattá, és ahogyan a számtalan tanácsadó, segítő, buzdító hang, a sok kis jóakarató csermely egyetlen sodró erejű, hatalmas folyamává változott - nekem úgy tűnt -, teljesen világos, milyen erő volt az, amely magasba emelte az inkák óriás kőtömbjeit. De ezt csak én vettem észre, a bölcs tudósok tovább kísérleteztek.

Felejthetetlen marad számomra a sokaságot irányító középkorú indián átszellemült és lehetetlent nem ismerő tekintete, amint azt mondja: „Megyőződésem, hogy meg tudjuk csinálni! Ha az őseink képesek voltak rá, mi is megoldjuk! Biztos vagyok benne!”

Istenem, bárcsak mi is tudnánk így hinni még!

♦ Ugyanezt a tiszteletet és ellágyulást éreztem egy másik film részlete láttán. Itt egy sivatagi ásatás nehéz munkáit végezték indiánok, közöttük egyaránt volt öreg s fiatal. A könnyem is kicsordult ahogyan elnéztem egy idős, kérges kezű munkást, amint megmutatja a régésznek amit talált: egy darabka cserepet. A mi világunkban legfeljebb az élőlényeket (sajnos gyakran még őket sem) érintik ilyen gyöngédséggel, s nyergesmester öregapám volt az utolsó

kinél láttam, hogy bütykös, vén ujjai ekkora szeretettel fogták a viaszos spárgát s a tút. Ez a biztosan nem túl iskolázott, fáradt, öreg indián azt tudta, amit mi már régen elfeledtünk: hogy értéket, egy valaha volt ember munkáját tartja a tenyerén, s mi lehet a megkínlódott munka eredményénél értékesebb? Úgy láttam, hogy annak, ami nekünk már csak egy régészeti lelet, egy leendő kiállítási tárgy, annak egyedül az ő keze a méltó foglalat, egy tenyér, amely a valóságot, egy ember verejtékének vagy tehetségének virágát emeli föl.

♦ Egy amazóniai őserdőben élő indiánnal történt meg az az eset, mely esszenciáját mutatja annak az erkölcsi pusztulásnak, amelyet a fejlődésnek, civilizálódásnak nevezett folyamat idézett elő, az addig „primitív” törzsekben élő népek között. Jól tudjuk már, hogy az ilyen fejlesztésnek kikiáltott műveletek sokszor csak fedőnevei egy ember vagy vállalat haszonszerzésre irányuló, környezetpusztító tevékenységének, melyre az elmúlt évtizedekben számos példát láthattunk. Amazónia egyik őserdő-borította vidékén, ahol egy folyótorkolat körül először fakitermelés címén kiirtották az őserdőt, fölszámolva ily módon az ott élő indián törzsek természetes életterét és a kitermelés éhbérért dolgoztatott rabszolgáivá téve őket, a lepusztított területen új koncepció szerint további „fejlesztésbe” kezdtek. A mesés természeti adottságokkal rendelkező tájon kis települést építettek, s turista paradicsommá kikiáltva azt, megindították a környék vízi útjain való

hajókirándulásokra alapozott idegenforgalmat. S az őslakosság civilizálódott is rendesen.

Hogy hogyan, arra íme egyetlen megrázó példa:

A települést „felvirágoztatók” jól számítottak: a környéket hamarosan ellepték a lármás, kamerás, ezernyelvű és mindig rohanó turisták seregei. Közülük egynek ropantul megtetszett egy íj, melyet az egyik - szinte már kiállítási tárgyként használt - indiánnál látott, s kérte őt, hogy másnapra készítsen neki egy ilyen íjat, fizet érte húsz dollárt. Nem lehet, mondta az indián, sok munka egy ilyet megcsinálni, több idő kell hozzá. Nem számít, felelt az idegen, dolgozz gyorsabban! Fizetek ötven dollárt, de legyen meg holnapra! Az indián már erős kísértésben, hiszen ennyi pénzt még sose látott, de még tovább szabadkozott, hogy először keresni kell megfelelő anyagot mert nem akármiből készülhet kiváló íj, majd ennek idő kell, mire a megfelelő formára alakítja és eléri az ideális alak és rugalmasság állapotát, csak így lehet pontosan célozni vele. Az erőszakos idegen azonban, aki hazájába visszatérve mindenáron dicsekedni akart egy „valódi” indián íjjal, kimondta az utolsó szót: ne legyen vita, nyolcvan dollár, de másnap reggelre ott legyen az íj! Az indián erre vállat vont, és beleegyezett. Másnap reggelre, jó munkák végzéséhez szokott, ügyes kezével egy darab silány faágból faragott egy tárgyat, amely éppen úgy nézett ki, mint egy valódi indián íj, de a húr első megfeszítésekor valószínűleg kettétört volna. A külföldi elégedetten fizette ki az árat. Az indián pedig ismét tanult

valami újat: a tudományt, hogy milyen könnyű csalással gyorsan gazdagodni. S e tudomány terjed, akár a pestis.

♦ Különös összehasonlításra volt alkalmam a közelmúltban. Egy véletlen folytán lehetőségem volt két CD-t egymás után meghallgatni. Mindkettő perui illetve andokbeli népzenei tartalmazott, több azonos dallam is volt a lemezeken, s csak annyi a különbség közöttük, hogy az egyik egy professzionális angol zenekar és angol kiadó, a másik pedig általam nem ismert bolíviai zenészek és bolíviai kiadó felvétele volt. Az angol verzió szép volt, gondosan kidolgozott, érezhetően magas zenei képzettséggel és kultúrával rendelkező előadóktól visszafogott, minden hangszerből a maximumot kihozó, a dallamban rejlő összes lehetőséget felépítő, a déli temperamentumot visszaadni próbáló, elegáns előadás.

A bolíviai feldolgozásban benne volt a születés, az anyatej, a sovány földek sovány adományai, a Potosi-i ezüstműve legfelső tárnáinak levegőtlen sötétjében éhező bányászgyerekek verejtéke, a teremítő szerelem, az álmok hervadása, a lassú léptű lámák bársony szeme, az antara 4000 méteren születő hangjai, a keresztel legyőzött Nap töretlen fensége, a karnevál lüktető öröme, a totoranád susogása és az indián lelke, melyen nem fog a mulandóság és az évszázadok egyhangú vándorlása sem.

Míg az első zenét szívesen hallgattam, a második magával hívott, rábírt hogy együtt sírjak és nevessek vele, és megengedte, hogy társak legyünk. Élt, és én vele éltem.

♦ Egy barátom mesélt egy történetet. Peruban, az Andok Isten háta mögötti, több száz méter mély szakadékok szélein billegő útjainak egyikén, ahol egyébként a madár sem jár, egy külföldi, saját autóján utazott valahová. Egyszer csak megállította őt egy indián, aki gyalogszerrel tartott a legközelebbi városba, és kérte, vinné el őt odáig. Természetesen megtette ezt a szívességet, majd néhány kilométerrel odább, újabb magányos indián kéredzkedett a kocsiba. A városhoz közeledvén, a második utas, megölte és kifosztotta a segítségére siető külföldit, majd arra kényszerítette indián társát, hogy vigye haza őt az otthonába, ahol le akarta mosni magáról a vért. Nem lévén más lehetőség az első indián hazáig gyalogolt a gyilkossal. Otthon vizet hozatott feleségével az idegennek, majd mialatt az mosakodott, ő bent a házban előkereste az apja fejszét. Ennek a fejszének története volt. Sok évvel azelőtt, egy puma hónapokon át rettegésben tartotta a családot, mert újra meg újra megjelent, megölte és fölfalta a család gondal nevelt és nehezen nélkülözhető birkáit. Egy napon, az indián apja megleste az elmélyülten zabáló fenevadat és a nevezetes fejszével halálra sújtotta. Ezzel a fegyverrel ölte meg most a házigazda a mosakodó idegent, aki sokkal gonoszabb volt, mint a tudatlan ösztönlény, a puma, amely csak éhségét csillapította a bárányhússal. Mert ez egy ember volt, aki akarattal és haszonért meggyilkolt egy másik embert, s el kell veszejtetni, mielőtt újabb rémséget követne el. Tette után elballagott a hatóságra és büszkén jelentette, hogy megölte a veszélyes bűnözőt. Soha nem

értette meg miért vetették börtönbe, hiszen ő jót cselekedett. Elpusztított egy gonosztevőt, talán megmentve ezzel mások életét.

♦ Évtizedek óta érdeklődéssel figyelem Thor Heyerdahl norvég kutató munkásságát, aki azt feltételezte, hogy a tengerek és óceánok nem feltétlenül voltak akadályai annak, hogy a különböző népek messzi kontinensekre, vagy szigetekre eljuthassanak. Bizonyítani kívánta egyebek mellett, hogy már több ezer évvel ezelőtt tudtak hajózni Dél-Amerika népei is, s remélte, hogy e bizonyítás által feltárható némely nép eredete. Elméleteit sokan és sokáig vitatták, s bevallom, engem legjobban nem is az izgatott, hogy igazolódna-e feltevései. Bámulattal és megrendülten néztem ennek az embernek hitét és bátorságát, aki képes volt évszázadokkal korábban éltek gondolatvilágába álmodni magát és elindulni nyomdokaikon. Szerettem érte, hogy mert bízni a természet és a hajdani ember nagyszerű együttműködésében, azoknak a népeknek a bölcsességében, akik még nem a természet urainak, csak részeinek vallották magukat, s szívből kívántam, hogy kutatásai eredményesek legyenek.

Elsőként, és még csak töredékesen, a Rá nevű papíruszhajóval, majd ennek utódjával megtett útjairól, értesültem. A Kon Tiki nevű, a perui Callao kikötőjében épített és onnan induló balsafa tutajjal megtett útja volt az első, melyet már egy dokumentumfilmről láthattam is, az előkészületektől a megérkezésig. Néhány évvel ezelőtt

pedig, ugyancsak egy dokumentumfilmen, követhettem a védnöksége alatt, kávakötegekből készülő hajó, a Chimok építését és útját a Polinéz szigetek felé. E hajót indiánok építették, egy fiatal aymara indián, Braulio vezetésével. Mit mondjak, megbabonázva és az egész világról elfeledkezve néztem ismét, micsoda egységben, milyen mély-séges komolysággal és összhangban dolgoznak együtt az indiánok. S minden, ami a kezük alól kikerül, magán viseli a szentnek tekintett munka utánozhatatlan jegyeit. Egész életem során minden munkámban erre vágytam, de csak ritkán adatott olyan közösség, melynek tagjai hajlandók voltak ilyen fajta, a cél elérése érdekében néha szinte az önfeladás határán járó, önzetlen együttműködésre, pedig kizárólag ez teszi lehetővé a vágyott eredményt és harmóniát. Mint korábban az építészeti kísérletnél, itt is lenyűgözött az indiánok összefogása, együttes erőfeszítése, a természetes egyszerűség és jókedv, ahogyan ezt tették. Láthatóan mindegyikük arra törekedett, hogy tudása legjavát nyújtsa és semmi jelét nem láttam annak, hogy bármelyikük igyekezett volna a kisebb terhet, a könnyebb megoldást választani. Csodálatos az ötletesség és teremtő erő, amellyel a természet adta anyagokból, a legszerényebb körülmények között is elővarázsolnak bármit, amire szükség van. Tapintható körülöttük az ősi kultúrától kapott és a géneikben megőrzött alkotó életerő, s a biztonság, melyet ennek az erőnek a megléte ad. Megmagyarázhatatlan megértés és szeretet van a szívemben, valahányszor csak együtt

munkálkodni látom az Andok indiánjait, s ellenállhatatlan kedvet érzek közékük állni, együtt dolgozni velük, egyszerűen a munka örömeért.

A Chimok, a perui Pimentelből indult szomorú végű útjára. Fedélzetén heten utaztak, közöttük az építő Braulio és egy indián társa Nicolas. A nádhajó beváltotta a hozzá fűzött reményeket, s remekül haladt célja, a Polinéz szigetvilág felé. A Galapagos szigetek közelében azonban rádió üzenetet kaptak az ecuadori hatóságoktól, hogy nem folytathatják útjukat a fennhatóságuk alá tartozó vizeken. Éppen valamilyen politikai feszültség, azt hiszem határvita zajlott Peru és Ecuador között, s utóbbiak nem óhajtották segíteni Thor Heyerdahl kísérleteit, aki Perut választotta a munkák bázisául. Elszorult szívvel néztem a fiatal aymarának, Braulionak, fegyelmezett arc mögé rejtett bánatát, amikor dönteni kellett a Chimok sorsáról. A hajóéról, melyért hónapokon át dolgozott, és azt hiszem lehet mondani, hogy életének közel fél évét csak ez a hajó töltötte ki. Amikor minden holmijukat átrakták egy kísérőhajóra, amely visszavitte őket Peruba, Nicolas, haragjában följánlotta, hogy lemerül a hajótörzs alá, s elvágja a köteleket, hogy darabokra hulljon, nehogy bárki birtokba vehesse az elhagyott Chimokot. Braulio szomorúan azt mondta: Ez olyan lenne, mintha engem vágnának darabokra. Akkor inkább adjuk az óceánnak. Hagyjuk szabadon elúszni, hónapok múltán a nád megszívja majd vízzel magát, s a hajó békésen elmerül – a természetbe, ahonnan vétetett.

Így semmisíti meg a politika, az alkotó ember legszebb műveit.

Néhány éve filmet készítettek Thor Heyerdahl életéről. Úgy tudom, idejének egy részét ma is Peruban tölti régészeti feltárásokkal, s egyre több olyan nyomra bukkan, melyek az Andok ősi népeinek hajózási tudományát bizonyítják. Jó látni, hogy hosszú és tevékeny élete meghozta számára, amire vágyott. De egy dologért egy picit (és persze nem komolyan!) haragszom rá. A film végén, egy piramis tetején áll a hatalmas lebukó (vagy felkelő?) napkorong előtt. Minden tiszteletem az övé, de ezen a helyen - a napkorong előtt - csak indiánnak szabad állani.

♦ Néhány évvel ezelőtt, irdatlan erőfeszítéssel építkezni kezdtünk, s a fővárosból, szüleinkkel együtt költöztünk a kis faluba, ahol azóta élünk. Hosszú évek óta vágytam elmenni a városból valami olyan helyre, ami gyerekkorom kicsiny falujára emlékeztet. Férjem tősgyökeres városlakó, s elég nehezen szánta rá magát a változtatásra, de szerencsére megtaláltuk ezt a szelíd domboktól körülölelt, tágas völgyekkel megáldott, valóban festő ecsetjére méltó kis települést, ahol nagyon jól érzi magát. Én pedig egyszerűen nem tudok betelni szépségével, s nem múlik el nap, hogy a teraszra kilépve el ne mondanám: csak kijövök ide, körülnézek és minden gondomat-bajomat elfeledve boldog vagyok.

Nehéz érzékeltetni milyen különös hatással volt rám, amikor a napokban csak úgy, bekapcsolva maradt a televízió (ami nálunk igen ritkán fordul elő), s egyszer csak egy csodálatos, saját készítésű szőttesbe öltözött indián asszony, Vilcabamba lakója - ugyan hol másutt történhetne, amire fölfigyelek? - azt mondta: „Ha a falumat nézem boldog vagyok. Igaz, sokat dolgozunk, de ha a virágokat, a folyót és a hegyet látom, mindig boldognak érzem magam.”

Szerintem ezt egyenesen nekem mesélte.

♦ A vicuñák az Andok talán legkecsesebb állatai. Kicsit hasonlítanak a lámához, de sokkal törékenyebb alkatúak, hosszú, karcsú nyakúak és hallatlanul fürgék. Termetük esendően törékeny voltát látva nem is hinné az ember, hogy ezek az életrevaló kis jószágok, 15 perccel a születésük után már olyan vidáman rohangásznak, mint aki máris hozzáedződött az élet nehézségeihez. Bundájuk a legfinomabb, egészen selymes tapintású gyapjú, ára az ezüstével vetekszik. Az inkák idején még óvták e vadon élő, nem háziasítható állatokat, a spanyol hódítás után azonban majdnem a kihalásig vadászták őket, értékes bundájukért. Az elmúlt évtizedekben törvényt hoztak védelmükre, s bundájuk megszerzése érdekében, visszatértek az inkák módszereihez. Egy, az 1990-es években készült amatőr felvételt láttam a vicuñák befogásáról és gyapjuk lenyírásáról. Ez megint egyike a rendkívüli ügyességet, összefogást és összhangot igénylő nehéz

munkáknak, amit természetesen indiánok (a campesinok) végeznek. Olyan időpontban, amelyben időjárás, hőmérséklet és egyéb tekintetben legkevésbé viseli meg az állatokat a bunda elvesztése, karámot építenek a vicuñák által lakott fennsíkon. Ezután az indián férfiak több kilométeres láncot alkotnak, kezükben színes szalagokkal teleaggatott kötelet tartanak olyan magasságban, melyet a vicuña már nem tud átugrani. Ennek, és hatalmas kiállításnak, csörömpölésnek kíséretében kezdődik meg az állatok hajtása a karám felé. Ismét őszintén csodáltam, hogyan tűnik el ebben a félelmetes hajszában az egyes ember, hogyan válnak egyetlen közös akarattá, s ezek a tömör és zömök emberek, hogyan lesznek a cél érdekében gyorsabbá e villámgyors, karcsú négylábúnál, s néha az volt az érzésem, hogy földi ember erre képtelen.

Alig hittem a szememnek látván, hogy ezek a kemény és hihetetlen erejű férfiak, mérhetetlen óvatossággal, egyenként kötözik meg a befogott állatokat, lenyírják gyapjukat, majd gyöngéden és vigyázva nehogy eltörjenek a karcsú nyakak, a karjukba emelve viszik ki őket a karámból. Itt leveszik kötelékeiket és - nem fogják elhinni! - minden egyes állatnak búcsút intenek, megköszönve, hogy itt hagyta értékes bundáját, lehetővé téve ezzel, hogy a campesino-családoknak ismét legyen miből élni egy darabig.

S akikről beszélek, azok már a ma indiánjai, de vérükben kitörölhetetlenül él őseik bensőséges és szeretetteljes viszonya mindenhez, ami természet, ami élet. Megindító

látni szeretetüket állataik iránt. Amikor ünnepeik idején ők maguk színpompás ruhát öltenek, lámáikat is színes bojtocskákkal díszítik fel. Az Andok egy eldugott kis falvában élő fiatal indián mesélte el, hogy viseletükben a szivárvány színeit veszik magukra, valamiképpen egyesülve így a természet egyik legszeretettebb, legszebb jelenségével.

♦ Meséimet az élet írja, én csak meglátom szépségüket. Ezt a mesét már nem is az élet, hanem egyenesen a természet írta, mintha csak megerősítene abban, hogy amit e tájon látni vélek, az mind igaz. Mintha csak az inkák földjén a természet maga is meg kívánná mutatni, hogy lehetséges egymást tiszteletben tartó és segítő, békességes életet élni. Egy perui biológusnő sok éve kutatja, hogy milyen hatással van a Humboldt áramlat a Csendes óceán partvidékének élővilágára. E hideg áramlat nemcsak az időjárást befolyásolja, hanem a trópusi viszonyokhoz képest friss, oxigéndús, hűvös vízének tobzódóan gazdag élővilága, pompásan terített asztal a partvidék madarai számára. Évtizedekkel ezelőtt, az egyik félszigetet mesterséges fallal leválasztották a partvonal sivatagáról, hogy védett területet hozzanak létre a madárvilág megőrzése érdekében. Senki sem álmodta, hogy ez a természetnek nyújtott kicsiny segítség meglepő, és sehol másutt nem tapasztalható jelenségekhez vezet majd. A nyugalmas és biztonságos helynek „híre ment” az állatok között, s egy idő után a helyi madarak mellé sarkvidéki állatok települ-

tek. Tizenötezer oroszlán- és medvefóka él békés szomszédságban Humboldt pingvinek tízezreivel, amelyek eredeti élőhelyükön kedvenc táplálékaik voltak, itt azonban békén megférnek egymással. Igaz, hogy a nagytestű, szárazföldön nehézkesen mozgó fókák bitorolják a kényelmes, partközeli lakhelyeket, de hát a szép és elegáns sarkvidéki frakkos, türelmesen elgyalogol a víztől távolabbi területekre itt alapítván nemzetségének várost, körülbelül olyan képtelen látványt nyújtva a sivatag homokján, mintha eszkimókkal találkoznánk a Szaharában. Viszont így már szent a béke, mert élelem pazar bőségben jut mindenkinek.

Mókásan változott az etikett az ide „áttelepült” medvefókák háromezer fős társadalmában is. Amíg a sarkvidéken éltek, a hímek uralkodtak a jeges vizeken, és egymással folytatott véres viadalokban őrizték területüket és az általuk választott nőstényeket. A trópusok langyos vizeiben azonban már a fókahölgyek is szívesen tartózkodnak, s lassan megváltoztak a „népszokások”. Megszűntek a hímek öldöklő párviadalai, mert a fókalanányok már maguk választják ki párjukat, s összességében napi ötven fiókéval gazdagítják a bevándorlók e megszelídült táborát.

Szerencse, hogy a természet s az állatok bölcsessége tanulható.

♦ Utolsó mesémet rólad mondom Yakana, ki a déli éjszakai tündérszép tüneménye vagy, s nekem legkedvesebb az inkák meséi és csillagai közt. Bocsánatodat kell kérnem, de oly régóta őrizlek szívem melegében, hogy már csak magyar mesét tudok mondani rólad. Úgy jártál, mint az igazi népmese hősök: aki csak beszél róluk, mind beleszövi mondandójába önnön magát, ezért oly változékonyak, illanók, sokszínűek a mesék hősei.

Úgy mondják, egyszer réges-régen egy fiatal indián pásztor, fönn az Altiplano tágas legelőinek egyikén, egy siető kis folyó partján legeltette nyáját. Amikor leszállt az éjszaka és egymás után gyújtotta meg fényeit az égbolton, a pásztor halk furulyaszóval elbúcsúztatta a napot s maga is elnyújtózott pihenő nyája mellett a fűben. Már majdnem elszenderedett, mikor hirtelen ragyogó fény árasztotta el a tágas folyóvölgyet, élénken fütyülni kezdtek a bokrok kis kék madarai és az égről méltóságteljesen ereszkedett alá Yakana, a gyémántosszörű csodálatos csillagláma. Mögötte, mint az orgonasípok, sorban érkeztek fiai nagyság szerint, legutolsónak a legkisebb.

Az indián lélegzetvisszafojtva nézte amint a gyönyörű csillaglányok a folyóhoz mentek és inni kezdtek. Mintha csak valahonnan megsúgták volna neki tudta, hogy nem szabad megzavarnia őket, mert segítséget hoznak az embereknek. Minden éjszaka lejönnek az égről, hogy kiigyák a folyók fölösleges vizét. Hiszen ez a sok víz, ha mind az óceánokba ömlene, úgy földuzzasztaná őket, hogy elárasztaná a földet és az emberek lakóhelyét.

De Yakana és fiai vigyáznak, hogy özönvíz többé ne legyen a földön, s amint a Nap folytonosan kerüli a földet, hogy lássa hol kell segíteni, úgy a csillaglámák is oda mennek, ahol legnagyobb a veszély. A fiút egészen kifárasztotta ez a káprázat, kezdte úgy érezni, mintha puha, meleg és bolyhos gyapjú szálldogálna rá és betakar-gatná, s e jó melegben hamarosan mély álomba bódult.

Hajnalban, amikor fölriadt, már nyoma sem volt a csil-laglámának, de körülötte a rét telis-tele volt a szivárvány színeiben pompázó gyapjúgombolyagokkal. Olyan mese-beli színek voltak, amelyet még senki emberfia nem látott addig, s a legközelebbi faluban az utolsó szálig meg-vásárolták tőle a bámuló emberek. Ő pedig a gyapjú árából - Yakana emlékére - vett egy lámapárt, s láss csodát! E két lámának minden évben kétezer fia született, és a szegény pásztorfiút egy életre gazdaggá tették.

Így jutalmazta meg a legényt Yakana, amiért nem zavarta meg őket munkájukban. A fiú ezután számtalan-szor visszatért abba a folyóvölgybe, hogy köszönetet mondjon Yakanának, de soha többé nem látta őt, csak a szél fütyült úgy a folyó fölött, mint a kis kék madarak. Ő pedig ilyenkor szívszorítóan bánatos furulyaszóval kísérte a szél dalát.

Aki eléggé figyel az Andok folyói mentén éjszaka, még ma is hallhatja a furulya szomorú és szépséges, távoli hangjait.

Kérlek Yakana, bocsánatod jeléül add nekem egyik fiadat! Nagy szükség lenne rá, hogy legyen a mi országunkban is egy csodatevő lény, aki a bajban megsegít és kiissza az áradó folyók vizét! Az én kicsi hazám kicsike égboltjára elég lenne a leges-legkisebb fiacskád! Ha elküldöd hozzám, légyszíves mondd meg neki, hogy este, amikor a mi kis égboltunkon kigyúlnak a csillagok, kuporodjon le a Cassiopeia jobboldali V betűjének ölében és így majd fölismerem! Mostantól minden este fölnézek az égre, s attól a naptól, amikor a Cassiopeia ölében ott lesz a legkisebb csillaglába, minden éjszaka várni fogom. Az indián pásztortól megtanultam, hogy nem szabad zavarni, ezért csak elképzelem majd, ahogy kékfényű apró teste leereszkedik és a csillagok sziporkázó ezüstjével hinti be a kertet. Én pedig minden este a bodzabokor tövébe - tudod, a madáretető lábához! - a Buksi kutya edénye mellé kikészítek egy nagy tál kristálytisza vizet, hogy legyen mivel oltania szomját a hosszú út után. S reggel, amikor kinézek, tudni fogom, hogy itt járt, mert üres lesz a tál és mindenütt látom még a csillagfény nyomait. Olyan lesz, mint a harmat a bodzán, a fűvön, sőt még a Buksi kutya fekete orra hegyén is az a kis csillogás, s csak én tudom majd, hogy nem harmat az, hanem a legkisebb Yakana kirázta bundájából a csillagút fénylő porát.

És azt is tudom, hogy fiad úgy tesz majd, ahogyan tanulta tőled: engedi kibomlani a színes, puha és meleg gombolyagokat, hogy takaróvá szövődjenek azok fölött,

akik még álmukban is fáznak és éhesek. Itt éppen úgy, mint otthon nálatok, az Andok völgyeiben.

Képzeld el milyen szép lesz! A világ távol eső két felén a szegény emberek álmát fénnel és meleggel borítja be az indián mesék csillaglámája Yakana, és legkisebb fia.

Elfogytak az indiánokról szóló szép meséim. Fölfoghatatlan számomra, miért gondolták még az elmúlt két évszázadban is többször úgy, hogy az önként adott nagyszerű képességek és erő összefogása, inspirálása és ösztönző megbecsülése helyett, különböző diktatúrákkal kell kényszeríteni e föld lakóit az együttműködésre. Hogyan feledhették el Manco Capac végakarátát: *„Legyenek szelídek és kegyesek, az indiánokat szeretettel és jósággal vonzva, ne pedig erőszakkal hajtsák uralmuk alá, mert sohase lesz jó hűbéres, akit kényszerítenek.”*?! Elképzelni sem akarom, mi-mindennek kellett történnie ezekkel az örömszületett, dolgos, tehetséges és bárány szelídségű népekkel ahhoz, hogy egy részükből, homályos eszmék jegyében saját véreinek tízezreit gyilkoló terrorista, vagy nagyvárosok szívében garázdálkodó bűnöző legyen. Ma is azt gondolom, hogy mindez jellemüktől alapvetően idegen, s mint a rossz gyermekek esetében, itt is először a fölnevelőn, a társadalmon kellene számon kérni az elkeserítő eredményt, s ez igen nehéz, mert évszázadok „termékei” ők. Magam sem értem, honnan

van bennem ez a bizonyossággal határos hit, hiszen Peru és népe oly messze van tőlem (legalábbis a fizikai dolgok világában), s nincs mód közvetlenül megismerni a valóságot. Mégis, meggyőződésem, hogy lehet tévedni emberek vagy tények megítélésében, betűk vagy szavak értelmezésében, a történelem s az élet dolgaiban. De hangokban, ritmusokban, munkában, az emberi szív és kéz alkotásaiban, színekben, formákban, tájakban és virágokban, mosolyokban, mesékben és a tekintetek fényében nem téved az ember, és én ezekre figyeltem föl.

Töretlenül őrzöm a reményt, hogy e nagyszerű nép egyszer majd újra elhiszi, hogy lelke kincsesbányájából most is fölhozható a tiszta, kemény és szikrázó gyémánt, a szellem, amely összefogással párosulva ismét megte-remtheti a fölemelkedést.

Nem tudom megállni, hogy végül ne idézzem itt Jesús Lara szavait, melyek bár a nyelvről szólnak, tökéletesen megjelenítik azt, ahogyan ez a nép az én - biztosan elfogult - szívemben él:

„Minden quechua szó egy-egy stilizált kép, minden mondatban a lényeg zenei gazdagságú, és benne annyi szín rejlik, mint a virággal teli völgyekben. Plasztikus, erős, akár a hegy, és áramló, akár a folyó, zeng, mint a szél, oly nagy és pompás, mint amilyen egykor Tahuantinsuyu⁶ volt.”

⁶ Tahuantinsuyu az inka birodalom neve volt. (A Szerző.)

- ♦ Az élet továbbra is időnként reámkacsint, meggyőzve róla, hogy Peru nem hagy el engem, s így vagy úgy de időnként meglátogat.

A közelmúltban ismét nálunk járt régi barátunk (aki először mesélt nekünk a Peruban töltött éveiről), s nagyrítván még ma is eljön hozzánk. Távozása után néhány nappal, leányom egy fényes kis tárggyal a tenyerén jött föl a kertből, kérdezőn, hogy: „Mama, nem tudod mi lehet ez a gyönyörű?” Időbe telt mire ráismertem, hol is láttam a kicsike, hat vagy nyolcszögletű ezüstös érmét, melynek közepén a nap jellegzetes, arany színű ábrája volt. Barátunk vette magának még Peruban ezt a kis kulcs-tartót, s az eltelt évtizedekben bejárta vele a fél világot, de ez a kicsi érme éppen nálunk, az én kertemben akarta elhagyni őt. Rámosolyogtam a napocsára, megköszöntem a látogatást és visszaadtam a jogos tulajdonosnak.

- ♦ Majdnem napra pontosan egy évvel azután, hogy a perui orvos meggyógyított, elmentem egy könyvesbolt előtt. Már túl is haladtam rajta, amikor úgy éreztem mintha húznának visszafelé. Visszafordultam hát és bementem ebbe az üzletbe, ahol soha nem jártam még. Ösztönösen, teljes határozottsággal, átlósan átmentem a helyiségen, és a töméntelen mennyiségű könyv közül kiemeltem egy karcsú kis kötetet. Rápillantottam és azonnal eszembe jutott minden és megértettem mindent. Thornton Wilder Szent Lajos király hídja című regénye volt, az „elfelejtett könyv”. A kicsiny hógolyó, amely majd

húsz évvel ezelőtt elindult lefelé a hegytetőről. Ekkor fogtam csak föl azt is, hogy egykori barátom, életemnek abban a kétségbeesett pillanatában, miért adta kezembe ezt az írást. Segíteni akart nekem, megmutatni, hogy talán nincsenek véletlenek és, ahogyan Wilder befejező szép szavai szólnak:

„A szeretet minden megnyilvánulása visszahull a szeretetre, amelyből fakadt. Annak, aki szeret, nincsen szüksége arra, hogy emlékezzenek rá. Van az elevenek országa meg a holtak országa, s a híd a szeretet, csak az marad meg, az az élet egyetlen értelme.”

Megérkezés

A tudós történészek valamennyien tévednek. Azt mondják, az inkák hódításai a XV. század végén, XVI. sz. elején befejeződtek. Én azonban azt hiszem, hogy a birodalom bölcs alapítójának, Manco Capacnak a Nap nevében hozott törvényei ma is hódítanak. Az ezredvég szétmállott, kusza erkölcsű világának árván és egyre számkivetettebben bolyongó, gondolkodó emberét mindenképpen. Miközben vékonyul fejük fölött az ózonpajzs törékeny, védelmező rétege, mert visszaéltünk már mindennel, amivel lehet és sodor bennünket e század kíméletlen üzleti szellemének, zavaros technikai csodáinak, dühöngő diszkóinak, halódó drogosainak, szaporodó számú és fajtájú immunbetegségeinek, dübörgő zenét okádó, erőszakos, óriáserejű járműveinek, maffiaháborúinak, gyomrunkba világszerte ugyanazt az ételt töltő étteremhálózatainak, a lelkünket alattomosan egyformára rádiózó médiumainak és információs szupersztrádáinak iszonyú áradata, egyre többen vagyunk, akik visszavágyunk az inkák egész világát átható tiszta szigorúságba. Vissza a távolba vesző múltba, arra a mesés kontinensre, amelynek égbenyúló csúcsai között otthona volt az adott szónak, a testi-lelki erőnek és tisztaságnak, a munkának és a becsületnek, a különböző színű és nyelvű népek összefogásának, az egymással való törődésnek, a példamutatásra való törekvésnek és a jellem talán legszebb hajtásá-

nak, a szelídségnek. Ahol a kietlen sivatagok homokbukái között éppúgy, mint az őserdők sejtelmes sűrűjében vagy az ezer méterekben mérhető, ritka levegőjű kristályos magasságokban elcsöndesül a lélek, és a hajnal hidegében áhítatosan imádkozik, hogy ismét eljöjjön, ismét fölkeljen a szigorú törvényhozó, a Nap, aki maga is példát mutatván, mégiscsak életre melengeti a világot, fényt és ragyogást áraszt és szivárványt hajigál az égre, hogy örömet ültessen az embereknek, az ő gyermekeinek szívébe.

S miközben ismerkedtem a Nap fiainak történelmével, az én lelkemben is elcsitult a vacogás. Ebben az enyhületben eljutott hozzám a távolból a quena erős és tiszta hangja, a pánsíp felhők fátyolába burkolódzó bánata, a hárfa lágy zengésű, levendula és mézszínű dala, a mandolin és a gitárok néha mélabús, néha féktelen mulatságra hívó csábítása, a charangó pajkos és szeleburdi incselkedése, a dobok ritmusa, mely a föld szívdobbanásainak erejét idézi, a csörgő szelíd csobogása és csintalan zenei mosolya, amely olyan, mint az indián évszázadok szomorúságával telt sötét szemében egy pillanatra fölszikrázó huncut mosoly. Ez a csodálatos, kifejező és átható zene, mely éteri magasságok, nagyon is földi örömök és a pokol mélységei között hintázik, átjárta egész lényemet. Megérintett. Elhozta nekem egy mesebeli nép örömét és bánatát, játékos és pajzán jókedvét, esendőségét és lebírhatatlan erejét, büszkeségét amellyel drámai sorsának

terhét viseli és egyszerűségében is megindító lelki nagyságát. Engedtem ennek az érintésnek, s szinte észre sem vettem, hogyan lettem fehér indián Európa közepén. Egy fehér indián, aki megtalálta a múltját.

VÉGE

TARTALOM

Előszó	7
Érintés	11
Az aluljáró képei	21
Bizonyosság	33
Döbbenet	51
Vonzódások	57
Akikről a mesék szólnak	67
A szelídség népe	81
Tükörcserepek	95
Megérkezés	119

CARACAS

VENEZUELA

BOGOTÁ
KOLUMBIA

QUITO
ECUADOR

LIMA

P
E
R
U

BOLÍVIA

LA PAZ

BRASÍLIA

B
R
A
Z
Í
L
I
A

CSEDES -
OCEÁN

PARAGUAY

ASUNCIÓN

URUGUAY

SANTIAGO

CHILE

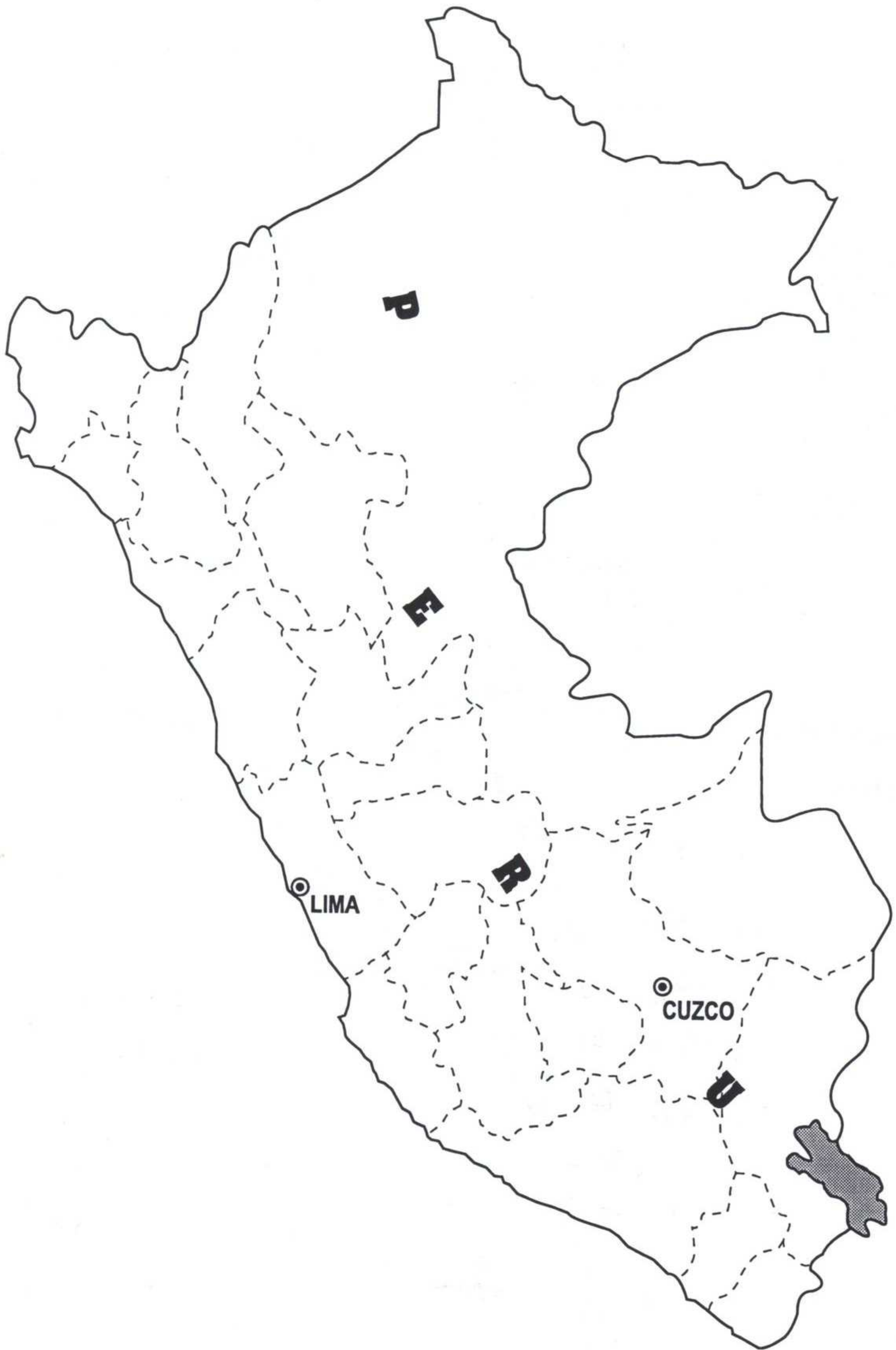
BUENOS AIRES

MONTEVIDEO

ATLANTI -
OCEÁN

A
R
G
E
N
T
I
N
A

FALKLAND - SZK.

Az ember néha váratlan ajándékot kap a sorsból. Amikor életemnek egy szomorú időszakában én is kaptam ilyen ajándékot, egy ideig nem is tudtam mihez kezdjek vele. Meglepő és nyugtalanító módon toppant be az életembe Peru, földjének és népének szédítő sokszínűségével, titokzatos múltjának, az inkák birodalmának lenyűgöző és varázslatos világával. Fölkeltette érdeklődésemet, lázba hozta fantáziámat, szeretetet ébresztett bennem, és észrevétlenül egyre nagyobb részt hódított meg a szívemből. Mára az életem szerves részévé vált: oltalom, menedék és öröm a gondok vagy fájdalmak idején, szivárványos színeivel, csodálatos hangjaival, lakóinak nagyszerű emberségével, örökös erőforrás nekem a mindennapokban. Még az sem baj, ha részben a képzeletem szülötte csupán.

Nádasz Katalin

Ez itt egy boldog könyv,
mert a **FIBT** (Fehér Indiánok Baráti Társasága)
alkotó közreműködésével született.